

NŐSZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

5. szám

1995

Ára: 98 Ft

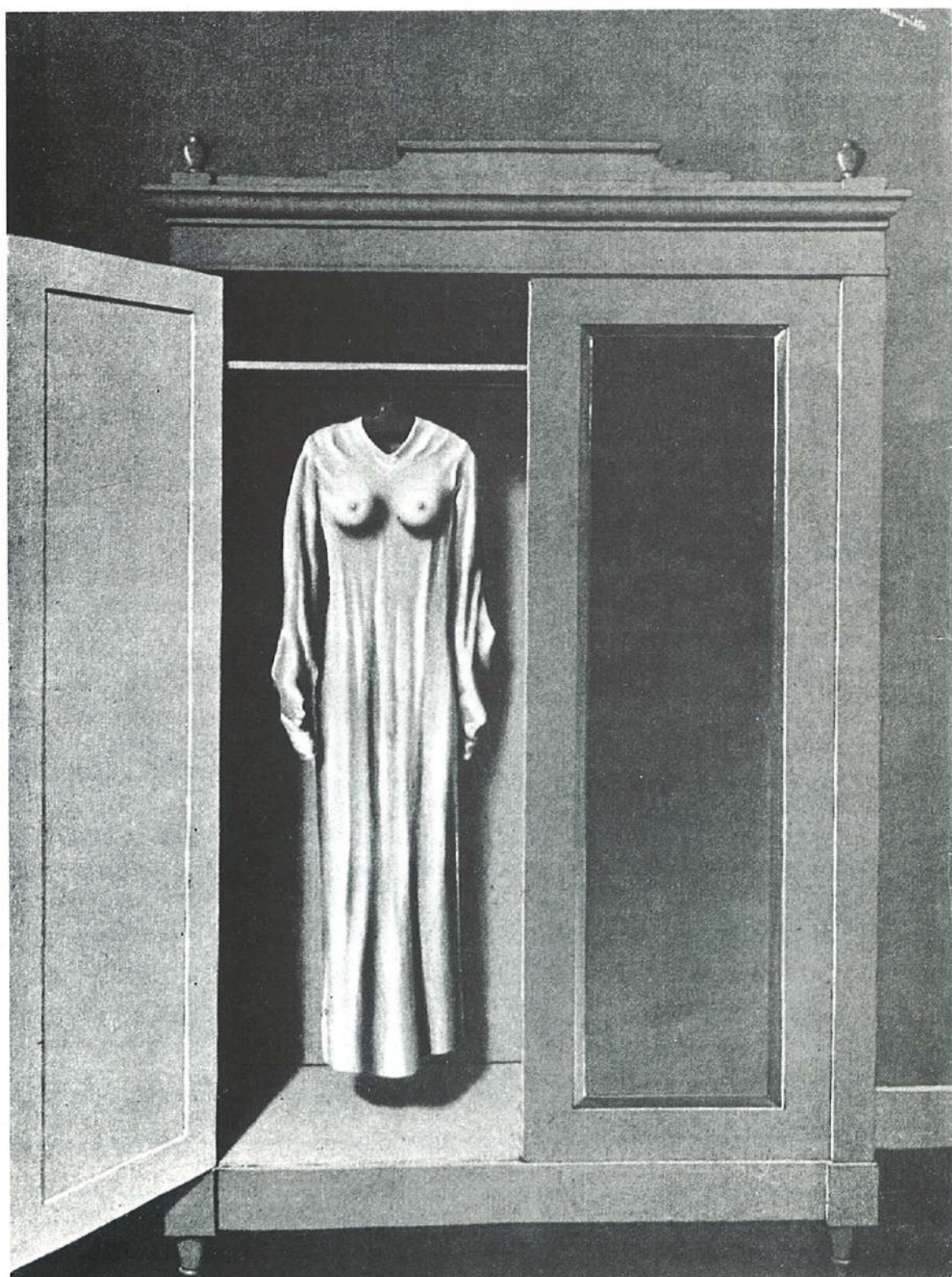
"Ha mindenki
kilépne a
szekrényből"

Schwimmer
Rózsa
(Feminista
archívum)

Nőmozgalmak
Nyugaton
és Keleten

Tartalom

Ünnepi köszöntő helyett	3
Három jelentés (ENSZ, Monitor, USA)	4
Búcsú Ágitól	5
Gyémánt Mariann: A csomag	6
Haraszi Margit: Nők és nevek	6
Szabó Juliet: Másutt törvényellenes, nálunk hirdetik	7
Fábián Katalin: Nőmozgalmak nyugaton és keleten	8
Bozzi Vera: Álom egy jó albérletről	12
Pankucsi Márta: Miért baj, hogy nincs?	14
Kálmán Mária: Háromszáz órán (és negyvenen) túl	15
Bozzi Vera: „Ha mindenki kilépne a szekrényből”	16
Férfitér - vélemények a feminizmusról	18
Feminista archívum (Schwimmer Rózsa)	20
Acsády Judit: Dokumentumok a századelőről	23

Címlap: Rene Margritte festménye

Nőszemély

A Feminista Hálózat lapja

Szerkesztők: Acsády Judit

Bozzi Vera

Bullain Nilda

Elekes Irén Borbála

A szerkesztőség címe azonos a Feminista Hálózat
címével: (1399 Bp., Pf. 701/1092)

ISSN 1219-1981

Gondozta: Gutenberg Unokái

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY?

Balázs Béla Stúdió (V. Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.); Cirko-Gejzír
(VIII. Lőrinc pap tér 3.); Pont Könyvesbolt (V. Mérleg u. 6.);
Örökmozgó (VII. Erzsébet krt. 39.); Hunnia Kávézó (VII. Erzsébet
krt. 26.); Szindbád Mozi (XIII. Szent István krt. 16.); Odeon Kft.
(XIII. Hollán Ede u. 7.); Katalizátor Iroda (VII. Krúdy Gy.u. 4.);
Tabán Mozi (I. Krisztina krt. 87-89.); HONTERUS Antikvárium
(Múzeum krt. 15.); Szokoly Antikvárium (Veszprém); Gondolkodó
könyvesbolt (Kádár u.)

Terjeszti: Budapesti Biciklis Futárszolgálat Telefon: 267-4455

Ünnepi köszöntő helyett

Öt éve alakult a Feminista Hálózat

"...a pártrendszerek túlságosan korán kialakult hamis egyensúlyait csak a civil szféra maximális mozgósításával lehetne megbontani."

(Tamás Pál)

Tulajdonképpen ünnepelünk. A Feminista Hálózat ötödik születésnapját. Ilyen félig-meddig kerek évfordulón megmatematizálódik kicsit az ember és a múltba réved. Számot vet, büszkélkedik, felidézi a tüntetéseket és az aláírásgyűjtéseket, az olykor sértésekkel tarkított, máskor sikeres nyilvános vitákat, a nőmozgalomról szóló előadásokat. Mindazt, ami a hálózat létét jelezte a rendszerváltás Magyarországon.

Nem tudjuk, talán nem is lehet felmérni, mennyi eredménnyel jártunk,

de az tény, hogy sok-sok évtized után újra becsempészük a köztudatba a feminizmust.

Szóval, ünnepelünk. Csak valahogy közben azt érezzük, hogy piszkosul átverték. A pártállam szétrobbanása óta mást se hallunk, mint azt, milyen fontos a civil szféra, az önszerveződés, a pártok társadalmi kontrollja... Ehhez képest mit látunk? Maradjunk csak a nőszervezeteknél. Olyan civileket találunk itt, akik különböző pártok oldalvizein hajózva igyekeznek elhitetni magukkal és a külvilággal függetlenségüket, olyan szónokokat, akik a feminista irodalomból kölcsönzött gondolatokkal ékeskedve bizonygatják antifeminizmusukat, olyan nőket, akik képtelenek kiszakítani magukat a paternalista hierarchia rendszeréből.

Vannak persze valóban független nőszervezetek, ha nem is sokan. Róluk azonban keveset hallani. Megfelelő összeköttetések híján támogatás nélkül vergődnek, vagy éppen megszűnnek, mielőtt igazán működni kezdenének. Jónéhány évig megmaradhatnának abból a pénzből, amit tehetősebb "nővéreik" egy-egy rendezvény díszvacsorájára költenek.

Ha így nézzük, a Feminista Hálózat a szerencsések közé tartozik. Öt év alatt sem morzsolódtunk fel. Koccintsunk erre. Egészségekre!

Katrin Kremmer rajza

Magyar nők, ahogyan Amerikából látják

Az Egyesült Államok külügyminisztériuma közreadta az 1994-re vonatkozó jelentését az emberi jogok nemzetközi helyzetéről. A magyarországi állapotokat taglaló anyag a Magyar Hírlap február 8-i számában olvasható. Innen idézzük a "Nők" címet viselő részt:

A nők kormányzati és a politikai folyamatokban való részvételének nincs jogi akadály, de a 386 parlamenti képviselőből csak 43 a nő. A kormányzat és a politikai pártok vezető pozícióiban ugyancsak kevés a nő.

A törvény szerint a nők egyenlő

jogokat élveznek a férfiakkal. Bár a nőkkel szemben nincs nyílt diszkrimináció, a kormányzati és üzleti posztokon a középső és a felső szinteken kevés a nők száma. Ugyanakkor a nők erőteljesen vannak képviselve a jogszolgáltatási, az orvosi-egészségügyi és a tanáritanítói szakmában. A törvény (kifejezetten) nem tiltja a munkahelyi zaklatást. Vannak ugyan törvények a nemi erőszak ellen, az esetek többsége kulturális okok miatt mégsem kerül törvény elé. A szexuálstámadások áldozataival szemben a rendőrségi magatartás a jelenté-

ek szerint általában nem barátságos.

Nőszervezetek szerint a nemi erőszak és szexuális visszaélés zömmel titokban marad. Álláspontjuk szerint jelentős probléma, hogy a nőket tudatára ébresszék saját jogaiknak. Tavaly ősszel a Magyar Televízió magyarázat nélkül törölte az Ombudsnő című adást, az egyetlen televíziós programot, amely a nők helyzetét érintő törvényi és társadalmi problémákkal foglalkozott volna.

(Az Ombudsnő azóta ismét adásba került - a szerk.)

Férjezett asszonyok

A férjezett asszonyoknak csaknem fele "házi erőszak" áldozata - közölte az ENSZ jelentése, amelyet márciusban, a társadalmi kérdésekkel foglalkozó koppenhágai konferencián hoztak nyilvánosságra.

"A társadalom általában nem bánik ugyanúgy a nőkkel, mint a férfiakkal" - áll a jelentésben. Az ENSZ többek között a következőket állapította meg:

- Minden kétezredik nőt megerősokolnak.

- A nők csaknem egyharmadát éri valamiféle szexuális bántalom gyermek- vagy ifjúkorban.

- A férjezett asszonyoknak csaknem felével erőszakosan bánik házastársa.

- Az 1,3 milliárd szegény sorban élőknek a 70 százaléka nő.

- A női munkások átlagban az országok nemzeti jövedelmének harmadrészt állítják elő. Ha a nem fizetett házimunkát beszámítanák a GNP-be (bruttó nemzeti termék az 20-30 százalékkal növekednék.

- A világon átlagban csak minden tizedik parlamenti képviselő nő. A kormányok tagjai között csupán minden húszadik tartozik a "gyengébbik nemhez". 1993-ban az egész világon csak hat nő volt kormányfő.

Több országban a törvény is alsóbbrendű szerepre kárthatja a nőket - olvasható a jelentésben. "Vannak államok, ahol nők nem örökölhetnek tulajdont, nem kaphatnak nyugdíjat, sőt nem is határozhatják el, szülnék-e gyereket."

Hímnem, nőnem: a médium nem semleges

A Nyilvánosság Klub Monitor csoportja egyebek mellett a televíziós hírműsorok tartalom-elemzésével keresett választ arra, hogyan jelenítik meg a médiumok a nőket, milyen képet vetít ki a két nem

egymáshoz való viszonyáról. Megfigyelésük alapját a január havi Tv-híradók és Objektívek képezték. A két hírműsort napi váltakozásban figyelték. A Nőszemély szemelvényeket közöl a Monitor csoport megállapításaiból,

amely teljes terjedelmében a Magyar Hírlapban jelent meg:

Bátran leszögezhetjük, hogy a kommunikátorokat illetően mind a Tv-híradó, mind az Objektív műsorai férficentrikusak. A híradó 70 százalékában

férfi szólalt meg, 30 százalékában nő, és együtt soha nem szerepeltek, míg az Objektívek 69 százalékában volt férfi kommentátor, csupán egynegyed részében nő és három alkalommal férfi és nő együttesen. Ez az arány nagyjából egybeesik azzal a friss kutatási eredménnyel, miszerint a magyar újságírók 68 százaléka férfi, és csak 32 százaléka nő.

A női kommentátorok alulreprezentáltságának tényén túllépve még kedvezőtlenebb kép bontakozik ki, ha azt is megvizsgáljuk: milyen témákban készítenek interjúkat a női riporterek. Ekkor ugyanis kiderül, hogy a kommunikatori munka alá-, főlérendeltségi viszonyrendszerében a nők jószerevével e hierarchia alján helyezkednek csak el. Vizsgált híryanagyaikban férfiak készítették interjút minden olyan témában, amelyben a világpolitikáról, az ország ügyeiről, pártpolitikáról kellett kérdezni az interjúalanyokat. Ezzel szemben a női kommunikátoroknak be kell érniük a kevésbé jelentékeny, néha már az extrémhatárát súroló - de nagyon sokszor empatikus képességeket is igénylő - témákkal és interjúalanyokkal.

Ha a kommunikátor síkján borús kép bontakozott ki a női egyenjogúságról, akkor a hírek női szereplőit tekintve ez a kép csak tovább komorodik. A két hírműsort együttesen alapul véve a hírek 81 százalékának nincs értékelhető nőképe. A Magyar Televízió híryanagát nézve úgy tűnik: a politika, a gazdaság, a tudomány területén a férfiak a szakértelem és kompetencia szinte kizárólagos letéteményesei.

Nem jobb a helyzet a munka és szakértelem világában sem - úgy tűnik, ez is a férfiak terítora. Igaz ugyan, hogy Magyarországon a szellemi munkát végzők között a vezetői beosztásban lévő férfiak több mint háromszor annyian vannak, mint a női vezetők, de ez utóbbiak a hírműsorokban vezetőként, szakértőként valódi, jelenlétiükhöz képest is nagyon alulreprezentáltak. A férfiak összehasonlíthatatlanul többet szerepelnek a híryanagokban, és még a nők által magasan felülreprezentált szakmákban is az esetek többségében övék a nyilatkozás, joga.

Egy amerikai médiumkutató a nők tömegkommunikációs eszközök általi "szimbolikus megsemmisítését" fogalmazta meg. Elmondhatjuk: a Magyar Televízió két fő hírműsorára is nagyrészt érvényes ez a megállapítás.

Búcsú Ágitól

Otthonosan mozgott a világban. Megfordult Firenze, Párizs, New York egyetemeken és alternatív köreiből. Itthon a Feminista Hálózat alapítójaként és az Autonomia csoport tagjaként ismerhették az angol szakos bölcsészt. Életét szigorúan a feminista és anarchista gondolatok elismertetésének és terjesztésének rendelte alá. Sok-sok tervét már nem valósíthatja meg.

HOCHBERG ÁGNES épp csak betöltötte 31. életévét, amikor március 2-án elragadta a halál.

Nemcsak a jelenkor mozgalmait ismerte jól, sokat tudott az anarchizmus és a feminizmus történetéről is. Nagy tisztelője volt Emma Goldmannak (1869-1940), az orosz-zsidó származású, USA-ba emigrált anarchista-feminista gondolkodónak.

Álljon itt egy rövid részlet Emma Goldman: Az egyén helye a társadalomban című cikkéből, Ági emlékére.

"Az életben az egyén az igazi realitás. Kozmosz önmagában, nem az államért van, és nem a "társadalomnak" vagy "nemzetnek" nevezett absztrakcióért, amely csak egyének összessége. A fejlődésnek és a haladásnak mindig szükségszerűen az ember, az egyén volt és marad az egyedüli forrása és hajtóereje. A civilizáció az egyén vagy egyének csoportjainak folyamatos harca az állam, sőt a "társadalom" ellen,

vagyis az állam és az államimádat által leigázott és hipnotizált többség ellen. Az ember mindig ember készítette akadályok és a növekedését és fejlődését megbénító, mesterségesen előidézett hátrányok ellen vívta legnagyobb csatáit. A hagyomány és a szokás mindig meghamisította az emberi gondolatot, a hamis nevelés pedig eltorzította azok érdekében, akik a hatalmat birtokolták és az előjogokat élvezték, vagyis az állam és az uralkodó osztályok érdekében. Ez a nem szűnő, szakadatlan konfliktus az emberiség története."

A csomag

Gyémánt Mariann

Az egyik szakszervezet főtítkársasszonya, amúgy parlamenti képviselő, azt mondja: vasárnap főz egy regimént töltött káposztát, mert a következő héten nem jut ideje ilyesmire, annyira el lesz foglalva... Gyanítható, máshol is előkerültek nagyanyáink természetes fazekai. Mintha nem is az újabb ezredforduló táján élénk egy európai metropoliszban. Mintha az üzletek nem lennének tömve mélyhűtött késztermékekkel, amelyeket csak be kell tenni pár percre a mikrosütőbe; mintha nem lenne tele a város mindenféle nemzetiségű kis éttermekkel - amelyek akár házhoz is szállítanak -, mintha nem lehetne késő este is zöldségeket és gyümölcsöket kapni - a legegzezotikusabbakat is -, amelyekből percek alatt összeállíthat egy elfoglalt nő valami finom és nem hizlaló salátát...

Mintha, mintha, mintha... Igen, mintha újabb generációkra ellillannának azok az álmok, amelyek szárnyain a nők kirepültek a konyhából, s gondolataik központjában nem a nagytakarítás, a befőzés és a szekrények polcainak rendezgetése állt.

Az a stabilizációs program ugyanis, amelyet elfogadott a parlament, s amely voltaképpen eufemisztikus elnevezése a kényszermegszorításoknak, a túlnyomó többséget tekintve a nők önmegvalósítási ábrándjainak is véget vet. Hiszen azok a "rosszul fizetett és munkaidejük nagy részében egymás számára felesleges munkát termelő hivatalnokok" - ahogy a huszonöt pontos Bokros-csomagban megfogalmazódik -, akikre nagyarányú létszámcsökkentés vár, kevés kivételtől eltekintve nők. Akik talán nem is érzik úgy, hogy felesleges munkát végeznek...

De nők a veszélyeztetett pedagógusok, a csőd szélén álló egészségügy dolgozóinak többsége, a megszüntetett gyárak alkalmazottairól nem is beszélve.

Manapság a különféle lehetséges túlélési stratégiák kulcsa a nők kezében van.

Mert jól lehet, az ingyenes ellátások szűkítése, a családi pótlék rászorultsági alapon történő folyósítása minden biztonnal valóban nem a létminimum körül élő átlagot fogja érinteni, a forint folyamatos leértékelése, a növekvő infláció azonban rákényszeríti a családokat, hogy a pénzért megvásárolható szolgáltatások közül minél kevesebbet vegyenek igénybe.

Családok százai és ezrei próbálnak kivonulni az összkomfortos, ám megfizethetetlen lakótelepekről a városszélre, akár dűledező házakba is, amelyeknek azonban van egy kiskertjük. S nem azért, hogy drága napozógarnitúrákat telepítsenek a "manikűrözött" gyepre, hanem azért, hogy amit lehet - krumplit, zöldséget, gyümölcsöt - maguk megtermeljének. Eddig önálló munkához szokott asszonyok tanulják - vagy elevenítik fel - a palántázási és permetezési tudnivalókat, tartanak baromfit, hogy ne kényszerüljenek be az egyre drágább élelmiszerláncok üzleteibe.

S felejtik el "emancipált" szokásaikat. Ma már egyre üresebbek a fodrászüzletek, a kozmetikai szalonok - talán a belvárost kivéve -, a nők nemigen vásárolhatnak meg ötletszerűen egy-egy cipőt vagy táskát (különbön is, minek?)... A "kékharsnyábbak" pedig a méregdrága könyvek, lemezek s egyéb "kultúrvackok" mellett mennek el lesütött szemmel. Főzni kell, gondosan és takarékosan, mosni és vasalni - nem véletlenül csuknak be egyremásra a patyolatfiókók -, talán varrni meg kötni is... És figyelni, nem marad-e véletlenül égve egy lámpa, nem fűt-e túl nagy lángon a gázkonvektor, és egyáltalán: spórolni, spórolni, spórolni...

És izgulni, hogy legalább a férjnek megmaradjon a munkája. Mert két munkanélküli magát sem tudja fenntartani, nemhogy a gyerekeket.

Profi menedzserek, átképzőtanfolyamok mágusai persze azt mondják: a defenzívából át kell menni offenzívába... A piacon az érvényesül, aki határozott, aki tudatában van értékeinek, aki... és így tovább. Meglehet próbálni. Fiatal, egyedülálló nőknek... De ha fiatal, s kicsi gyerekei vannak, vagy ha már felnőttek a gyerekek, úgyhogy a hölgy a nyugdíjkorhatárhoz közelebb van, mint az érettségihez, nem túl sok az esély. S ahhoz is fiatalnak kell lenni, hogy a létminimum nyugdíj és az alapszintű egészségügyi ellátás mellé legyen idő - és pénz - kiegészítő biztosításokat vásárolni. A ma hatodik vagy az ötödik ikszben járó asszonyok ifjú korukban nemigen számíthattak erre...

A következő évek tehát nem egy új aranykor emberei lesznek. De túl fogjuk élni. Mert az "örök asszony" - köszönhetően Goethenek, hogy megfogalmazta - elpusztíthatatlan. Igaz, a közeljövőben nem engedjük elhatalmasodni magunkon a habzsoló gyereket - aki minden nőben benne van -, hagyjuk viszont érvényesülni a találékony szervezőt, aki szintúgy. Még akkor is, ha nem lehet állítani, hogy ez volna az a fajta önmegvalósítás, amelyre oly sok évtizede vártunk.

Nők és nevek

Haraszti Margit

Egyes természeti népeknél a név mágikus jelentőséggel bír. A név azonos az emberrel, megváltoztatása elképzelhetetlen, hiszen az a személyiség elvesztését jelentené. Igaz, ebben az esetben még csak egy névről van szó, amely az ember önmagával való azonosságát fejezi ki. Sok esetben ezt a nevet kimondani sem lehet, nehogy az ártó erők megtudják, mert ez a név tulajdonosára végzetes következményeket zúdíthat.

Jóval később, az apajogú társadalmakban, a név a családhoz való tartozást fejezte ki, de akkor már a "családfő" neve mellé sorolódtak, (vagy annak női változatát viselték) a személynevek. Ez a családfőnek a javakra és a személyekre is kiterjedő hatalmát fejezte ki.

Ma is hasonló a helyzet. A nők bár látszólag senki sem kényszeríti őket arra, hogy ezt a helyzetet elfogadják, szinte gondolkodás nélkül tovább viszik a "hagyományt" amibe beleszülettek.

Ha egy nő három gyermeket nevel, akiket mondjuk Kovács Pistinek, Nagy Gézának, és Kiss Zsuzsinak hívnak, akkor tudni lehet róla, hogy legalább kétszer elvált, valószínűleg Kissnének hívják. Hogy valójában ki is ő, azt ki tudja? A férfiak neve ebben az értelemben nem árul el ilyen adatokat a magánéletükről. Így a diszkréció, a magánélet titkainak védelme az ő kiváltságuk marad.

Vajon miért természetes vagy elfogadott Kissné számára ez a helyzet? Ha ragaszkodott volna saját (apai) nevéhez, akkor három gyermekének neve semmit nem árult volna el életének különböző fejezeteiből.

Ma, ha egy nő férjhez megy, és történetesen Szabó Erzsinek hívják, megtarthatja a lánynevét, és gyermekei is viselhetik az ő családnevét. Ha férje Kiss László, akkor neve lehet Kiss Lászlóné, Kissné Szabó Erzs, Kiss Erzs. Ebben az esetben viszont gyermekeinek Kiss lesz a vezetékneve. Általában a saját név elvetését a nők a "kellemetlenlégek" elkerülése végett választják. Mik ezek a kellemetlenlégek valójában? A lánynév viselőjéről azt tartják ha már jóskán benne van a felnőttkorban, hogy vénlány, nem kelt el.

PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA PUBLICISZTIKA

Ha gyermeke születik és az ő nevéviselő, könnyen kiteheti magát a kórházi ápolószemélyzet és a szobatársak kíváncsiságának, sajnálkozásának vagy akár megvetésének is.

Ha lánynevét megtartva nevel valaki gyermeket szegény leányanyának tekinthetik, akinek nem volt elég vonzereje ahhoz, hogy "nevet" szerezzen gyermekének. A férfiak pedig azt tarthatják róla, hogy valami hibája van, ha eddig nem kelt el,

vagy, hogy szabad préda, akivel többször is megeshet, hogy megesik.

Mégis vannak nők, akik saját magukat "választják", saját nevükhöz ragaszkodnak, és vannak gyermekek, akik anyjuk nevét viselik.

Talán jobb lenne, ha kialakulna az, hogy a gyermekek mindkét szülő család-nevét megkapnák, és felnőtt korukban dönthetnek arról, hogy melyik nevet választják. Ha így lenne, a férfiakról is lehetne tudni gyerme-

keik neve kapcsán, hogy elváltak-e, és hány nőtől született gyermekük. Ugyanakkor, ha - mint a férfiak - a nők is ugyanazt a nevet hordanák egész életükben, akkor a név maga nem árulna el semmit magán-életükből.

A jogi lehetősége ezeknek az alternatíváknak adott, jó lenne, ha ezekkel minél több nő élne, még akkor is, ha eleinte tényleg meg kell küzdenie bizonyos kellemetlenségekkel.

Másutt törvényellenes, nálunk hirdetik

Szabó Juliet

Afenti újsághirdetést az *Expressz* újságban találtam. Egy belvárosi "menő" 18. századi zeneszerzőről elnevezett kávéház keres fiatal, csinos felszolgáló lányokat. Nyilván nem férfiakat keresnek, hiszen nekik magasabb bért kellene fizetni és különben is a felszolgálást kevés helyen tartják férfi munkának, mivel a világháborút követő időszak során a nyilvános helyen történő felszolgálás Magyarországon női munkává vált és így rohamosan csökkent a megbecsülése. Hogy tovább szűkítsük a kört, idősebb, illetve nem csinos (?) nők nem jelentkezhetnek az állásra. Mindennek tetejébe a hirdető lányokat keres. Ha már fiatal, miért kell a lányt hozzátenni? Talán csak nem azért, mert a hirdető számára a jelentkezők családi státusa is fontos? Lehetne tovább fokozni, de úgy tűnik, a munkaadó hatáskörébe tartozik a választás és semmi nem szabályozza abban, hogy kit zárhat ki a hirdetett munkalehetőségekből. Egyébként nem csak a nők tapasztalják a hátrányos megkülönböztetést. Számtalan olyan hirdetés akad, ahol kifejezetten 25 - vagy 30 év alatti embereket keresnek. Ennek egyszerűen az az oka, hogy a fiataloknak kevesebb fizetést ajánlanak fel. Ilyen jellegű hirdetés nehezen található Nyugat-Európában, mert ott törvénybe ütközik. Az Európai Unió - kevés kivétellel - tiltja a megkülönböztető jelzők álláshirdetésekből való megjelölését. A Magyarország által is aláírt Európa Tanács egyezmények ellenzik a hátrányos megkülönböztetést és kötelezik a tagállamokat arra, hogy biztosítsák a megfelelő körülményeket az egyenlő esélyekhez.

Az Európai Unió hasonló jogszabályokkal rendelkezik tagállamaiban, de addig, amíg Magyarország nem lesz EU-tag, bármennyire is felkészül az ún. jogi harmonizációra az EU-val, más európai egyezményeket kell figyelemmel kísérnünk. Magyarország, mint az Európa Tanács tagállama, jóváhagyta az Európai Szociális Chartát, amely garantálja az egyenlő esélyt és a megfelelő munkakörülményeket a foglalkoztatási- és munkaügyekkel kapcsolatban, nemtől függetlenül. Tovább a II. 4. cikkelyébe foglalja, hogy az ET-tagállam "elismerje, hogy mind a férfiak, mind a nők egyenlő munkáért egyenlő bérré jogosultak". Az 1965-ben hatályba lépett kiegészítő protokoll II. 1.1 cikkelye megerősíti a korábban elfoglalt álláspontot és kiterjeszti a védelmi kört az elbocsátásokra és előléptetésekre. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye pedig személyi petíciós jogot biztosít a 25. és 46. cikkelyeiben, azaz, bárki petíciót nyújthat be az Európa Bizottsághoz és

Bírósághoz az Európa Tanács által aláírt okmányok esetleges megsértésének ügyében. Az Európa Tanács Nők és Férfiak Egyenjogúságának Bizottsága (amelynek történetesen a jelenlegi elnöke magyar) folyamatosan vizsgálja az egyenjogúsági kérdést, különös tekintettel a közép-kelet-európai országokban betöltött helyzetére.

Mi az értelme annak, hogy Magyarország különböző egyezményeket írjon alá? Ha nem tartják be, akkor diplomáciai játékokon kívül semmi. A "de jure" jogokat "de facto"-vá kell tenni. Precedens perekre

**VENDÉGLÁTÓ RT.
CAFE MOZART
CUKRÁSZDÁJÁBA**

**fiatal, csinos
felszolgáló-
lányokat**

keres.

Jelentkezés:

Budapest VII.,

Erzsébet krt. 36.

Telefon: 267-0778,

267-8586.

van szükség, és ehhez jogi ismeretek terjesztése (az érintetteknek: lapkiadók, munkaadók, munkakeresők stb.), jogi tanácsadás (lehetőleg társadalmi munka alapon), lobbizás és bátorítás kell. Már vannak kezdeményezések. Ha más nem, a nyertes perek szimbolikus értékének is van értelme, hogy legalább szóban ismerjék el az esélyegyenlőséget, mint demokratikus eszmét.

Nőmozgalmak nyugaton és keleten

Fábián Katalin

Anők hátrányos társadalmi helyzete bizonyított tény. Nemzetközi statisztikák szerint a világon megtermelt jövedelmek tizedét kapják a nők, holott a munka kétharmadát végzik. Mivel a házimunka és a gyermek-nevelés a patriarchális társadalmakban nagyrészt a nők feladata, így ők kevésbé vesznek részt a pénzzel és társadalmi presztízzsel járó feladatok ellátásában. A nők a férfiaknál több időt töltenek munkával. Ez a többlet a fejlett országokban heti két-három óra, Latin Amerikában öt-hat óra, Ázsiában és Afrikában tizenkettő-tizenhárom óra.

A nők önmagukról kialakított képe és pályaválasztása a magánszférában elfoglalt munkamegosztást tükrözi. Készségeik - az empátia, a szorgalom és a kitartás - alulértékelődnek. A nők átlagosan 30 %-kal kevesebb fizetést kapnak (még azonos végzettség esetén is) a férfiaknál. A közügyekben a vilá-

gon mindenütt számarányuknál jóval alacsonyabb mértékben vesznek részt.

A nőmozgalmak többsége a nőkkel szembeni diszkrimináció ellen lép fel. E diszkrimináció mértéke és formája térben és időben, kultúránként és társadalmi osztályonként változik.

A helyzetelemzés értelmezésének sokfélesége következtében a nőmozgalmak nagyon változatosak, hiszen míg némely csoportok a nők helyzetének konzerválásában látnak értéket, mások a fennálló viszonyok radikális átalakításáért küzdenek.

Az e században dinamikus fejlődésnek indult új ideológiai és politikai áramlat, a *feminizmus* a társadalmi nemek szerint beszabályozott kapcsolatrendszereket kérdőjelezi meg.

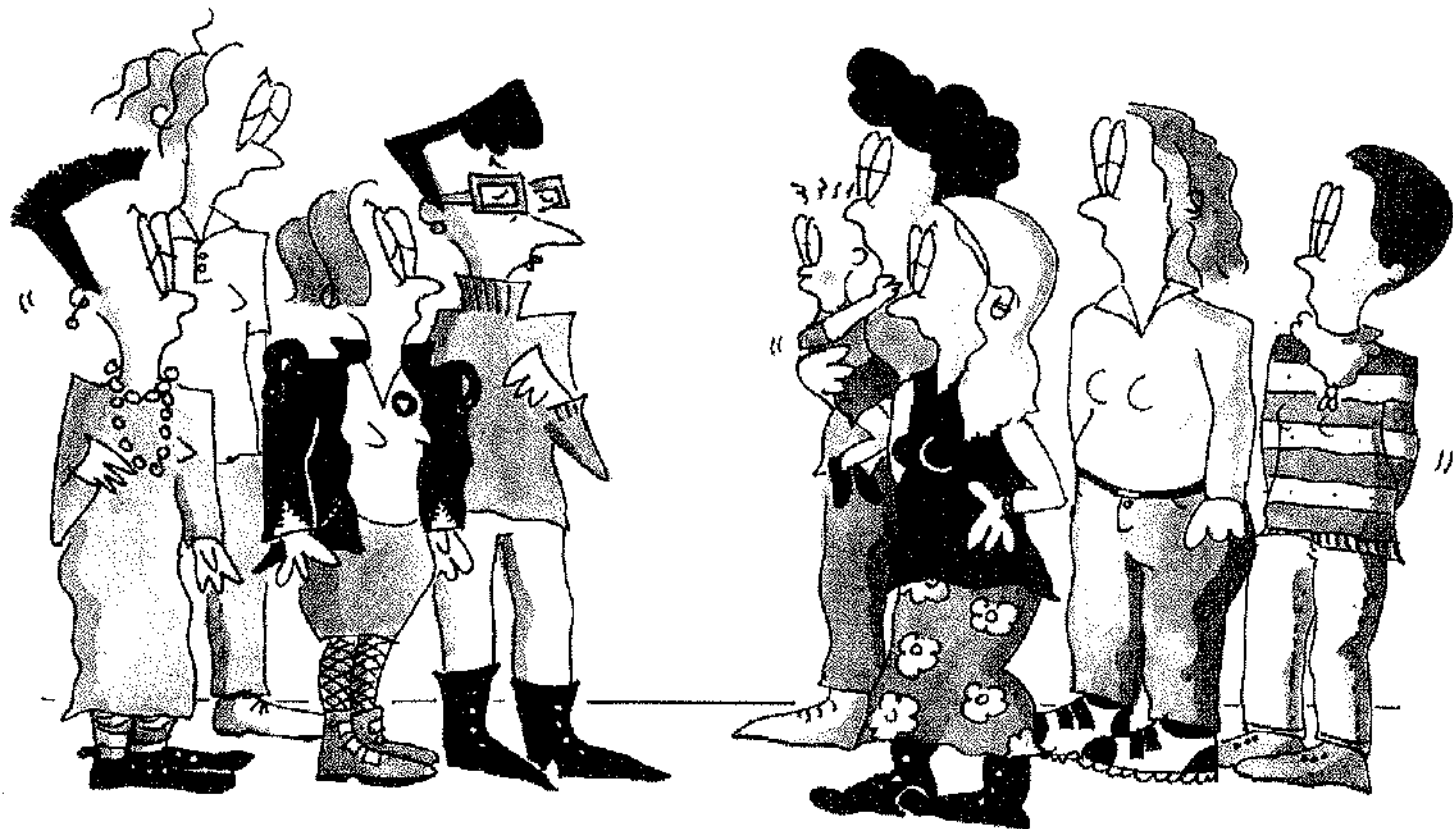
A nők mozgalmaiban a férfiakkal egyenlő jogok követelése mellett jelen vannak a biológiai és társadalmi különbségséget hangsúlyozó nézetek is, amelyeknek képviselői a nők alapve-

tően más igényeinek speciális védelmét tartanák kívánatosnak.

A feminizmus története az 1800-as évek Angliájában a női választójogi küzdelmekkel indult. Később a nők és férfiak közötti egyenlőtlen társadalmi szerepek megváltoztatását célzó nemzetközi mozgalom ideológiáját jelentette. Ma a feminizmus a régebbi célokat is magában foglaló, de azt újraértelmező áramlatok összessége. Közös magjuk, hogy küzdenek minden olyan "intézmény" ellen, amely a nők alsóbbrendű státuszát előidézti, fenntartja, vagy újratermeli.

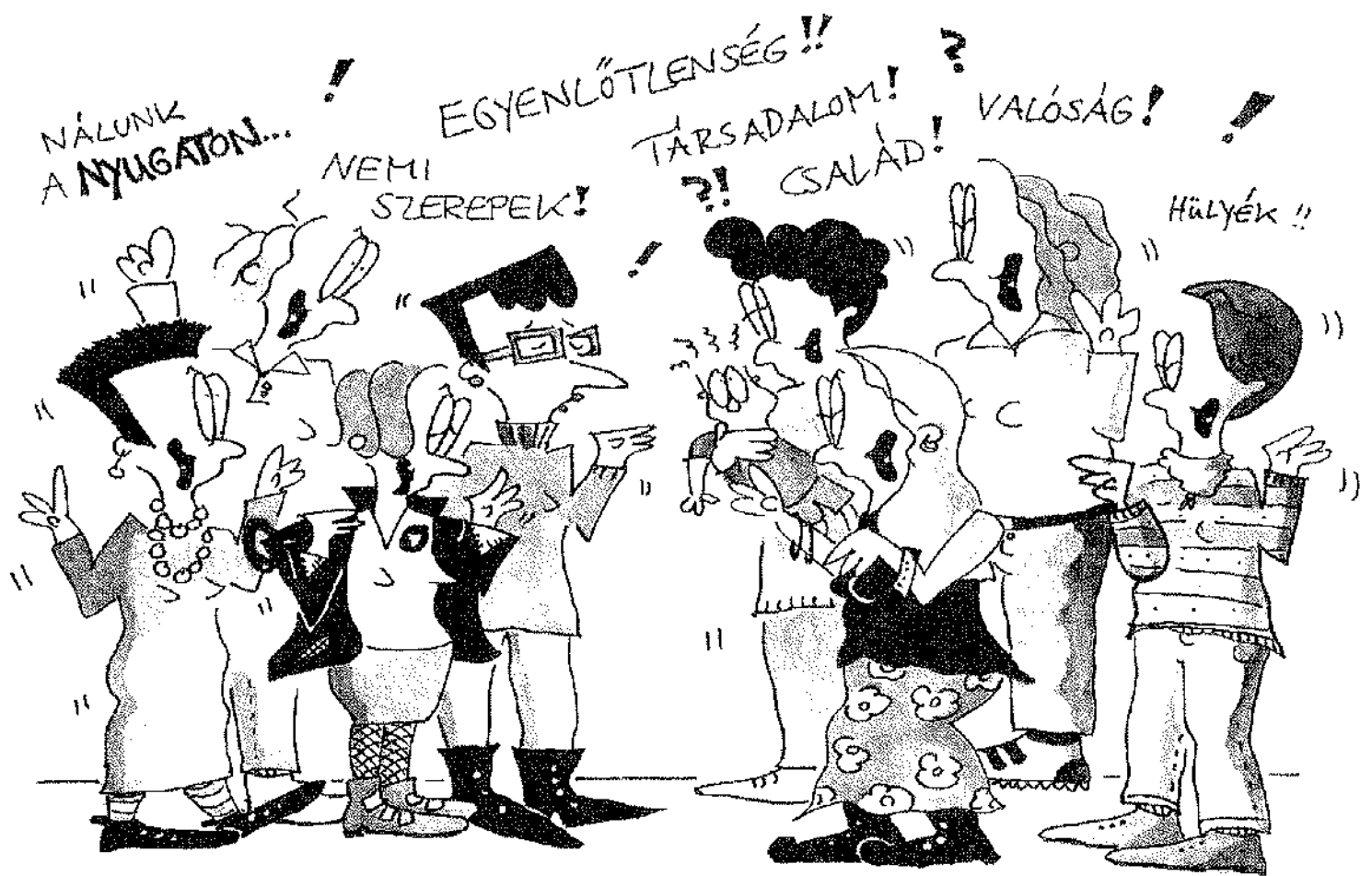
A nők és a hatalom

A nagy horderejű döntések meghozatalánál és a közügyek területén sokkal kevesebb nő tevékenykedik. Ennek oka, hogy a két nem közötti biológiai különbségre hivatkozva az ókori politikai gondolkodástól egészen maig korlátozzák a nőknek a közügyekbe

TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY TANULMÁNY

való beleszólását.

A felvilágosodás óta kérdés, vajon a nőknek más-e az "alaptermészete", mint a férfiaknak, vagy ugyanaz, és a különbséget az okozza, hogy az oktatás, a foglalkoztatás és a politika területén régen is, ma is eltérők a nők lehetőségei és más elvárásoknak is kell megfelelniük.

A különböző alaptermészet elve lehetővé tenné a férfi-dominancia által megteremtett értékekkel szemben egy alternatív, a női szocializációhoz közelebb álló "feminin" értékrend előtérbe kerülését, amely előnyben részesítené a verseny helyett az együttműködést, a harc helyett a kompromisszum keresést.

Nemzetközi nőmozgalom

A XIX. végén, később pedig a második világháború idején a liberálkapitalista országokban a nők beáramlása a munkaerőpiacra kitágította mozgásterüket. A korai női mozgalmak küzdöttek a női munkakörülmények javításáért, a nők oktatásban való részvételének eléréseért, valamint az állami jóléti intézmények kiépítéséért. E célok elérése csak úgy tűnt megvalósíthatónak, ha a

nők az ő érdekeiket képviselő küldötteket juttathatnak el a törvényhozó testületekbe, azaz, ha választójogot kapnak. A női választójog megszerzése rendkívül hosszú folyamat eredménye, Európa legtöbb országában az első világháború után, Kelet-Európa nagy részén pedig a második világháború végén sikerült megszerezni.

Az 1960-as és 70-es években elinduló második feminista hullámnak két ideológiailag és módszereien elkülönülő szereplője volt. A női szavazatokért küzdő csoport (*women's rights movement*) politikai jogokat próbál elérni, és módszerének a hagyományos politikai befolyásolást tekintti. Ehhez bizonyos szintű professzionalizálódásra és egy országos szervezet létrehozására volt szükség. Az ilyen típusú női jogi mozgalmak jelentős csoportokat alakítottak ki az USA-ban, Angliában, Franciaországban és a Skandináv országokban.

A nők felszabadításáért küzdő mozgalom (*women's liberation movement*) merőben új mondandót és stílust hozott a magánszféra és a közélet összekapcsolásával. A politikai reformból, mint a meglévő politikai rendszer alamizsnájából nem kértek. A moz-

galom középpontjában a nő áll és nem az állam, célja az emberek gondolkodásának átalakítása, a női lét társadalmi átértékelését próbálja megvalósítani. A "women's lib" mozgalom decentralizált volt és maradt, mert a nők öntudatra ébredését csak kis létszámú csoportokban tudja megvalósítani. Ennek következtében általában nincs országos szervezetük, véleményüket kampányokon keresztül viszik a nyilvánosság elé.

Az USA-ból indult második feminista hullám nagy hatással volt a világ minden részére. A mozgalom nemzetközi jellege segítette a terjedését, de országonként és rétegenként másként és másként definiálták feladataikat és ideológiájukat. A mozgalom nagyon sokféle szervezetre, csoportra és egyénre hatott.

A szocialista emancipáció kettőssége

A második világháború végén Európa két részén a nőkkel kapcsolatos politikák is élesen elváltak egymástól. Kelet- és Közép-Európában a munkába állást a nők közül sokan felülről rájuk erőltetett kötelezettségnek, nem pedig

önálló döntésnek tekintették. Nagyarányú beáramlásuk a munkaerőpiacra, részvételük ugrásszerű emelkedése a közép- és felsőfokú oktatásban, a gyermekintézmények elterjedése a nők helyzetét a nyugat-európaiktól és az észak-amerikaiaktól nagyban eltérővé formálták. A nők szocialista emancipációját azonban alapvetően korlátok között tartották a marxista elméleti elképzelések és főleg ezek gyakorlati megvalósítása.

A már eleve korlátozott emancipációs elvek, és annak gyakorlata közötti eltérés mellett a helyzetet tovább bonyolította, hogy a szocialista állam átvette a mindenható apa-szerepet, és így adta meg a nők jogait, amivel egyúttal a nők önszerveződését is megakadályozta. A szocialista államokban általános megoldásnak kialakított Nőtanácsok, még ha eredetileg élveztek is valamelyes támogatottságot, később félig kormányzati, meglehetősen bürokratikus intézményekké váltak, így nem tudtak a nők lényegi problémáival foglalkozni. A kommunista ideológia hegemoniára jutásával a termelésben való részvétel vált a nők felszabadításának "szükséges és elégséges" feltételévé. Emiatt a korlátozás miatt olyan témák felvetése, hogy miért marad a háztartási munka szinte kizárólagosan a nők dolga, vagy a női autonómia, szexualitás, vagy a nők elleni erőszak már nem fért bele a nők felszabadításába. Egyedül a volt NDK diktatúrájára fogható rá, hogy megpróbált a nők hagyományos szerepén és a családi munkamegosztáson változtatni. Azonban a gyakorlati megvalósulás azt mutatta, hogy a deklarációk ellenére vezető pozíciókba a nők csak rendkívül ritkán jutottak be. Ezzel az egyenlőtlenséggel, csakúgy mint elnyomatásuk sok más példájával a nők nem akartak, vagy nem tudtak törődni.

Az 1989-es forradalmak után a nemek közötti egyenlőség kérdése egy rövid időre lekerült a napirendről, mert a "nőkérdést" az előző rendszer egyik átkos maradványának tekintették. Azonban a nőket közvetlenül érintő témák, mint például az abortusz megszigorítása, a nyugdíjkorhatár emelése, a gyermekintézmények fontosságának megkérdőjelezése (és támogatásának megkurtítása!), az anyasági-

juttatások rendszerének átalakítása minden posztkommunista országban az elsők között került ismét napirendre. S azzal, hogy a nők is élhetnek a demokratikus szabadságjogokkal, meg hogy témából és problémából is van elég, öt év leforgása alatt nőcsoportok százai jöttek létre Kelet- és Közép-Európában. Egyelőre keveseket tudnak megmozgatni, miközben a problémák sokaságával kell megbirkózniuk.

Magyarországi női mozgalmak

Az első generáció feministái nagyrészt arisztokrata és felső nagypolgári körökből kerültek ki, akikhez később a munkában álló, képzett középosztály tagjai is csatlakoztak. 1904-ben megalakult a Feministák Egyesülete. Céljuknak tekintették a választójoggal elérhető politikai emancipációt és a bejutást a felsőoktatás minden területére.

Hosszú évekig folyó viták osztották meg a különböző politikai irányultságú (szociáldemokrata, konzervatív, liberális) nőszervezeteket.

A magyar közgondolkodásban e viták emléke ma is kísért.

A második világháború után a kommunisták által deklarált emancipáció a nőkre hallatlan anyagi és lelki terheket rakott, mindazonáltal bizonyos lehetőségeket is teremtett számukra azzal, hogy közvetlen családi alárendeltségükből kiszabadulhattak. Mégis, a sztálinista emancipáció nem a nők autonómiájának megerősödését szolgálta, csupán ideológiája által a nemek közötti elnyomásnak még a lehetőségét is elködösítette.

A sztálinista állam nőekkel kapcsolatos politikájának fő dilemmája abban állt, hogy az olcsó női munkaerőre azonnal volt szüksége, de a jövőben is biztosítani akarta a nagy létszámú új munkásgenerációkat - azaz gyermekszülésre is biztatni akarta a nőket. Ennek a problémának az elmélyítéséhez még az is hozzájárult, hogy az infrastruktúrára nem akartak "pénzt fecsérelni". Az ellentmondást azzal sikerült megszüntetni, hogy az emancipáció retorikáját összekapcsolták a nők munkába állásával és a gyermeknevelés társadalmivá tételének újradefiniálásával.

A sztálinista emancipáció ezáltal

egy máig ható szimbolikus kapcsolatot hozott létre a nők és az állam között, annak ellenére, hogy az állam még a látszatát sem nagyon próbálta fenntartani annak, hogy az emancipációnak élharcosa lenne. Az emancipáció egyik fogaskerekének az 1948-ban megalakult Magyar Nők Demokratikus Szövetségét jelölték ki, amely 1956-os megszűnéséig vitte is a zászlót. A Magyar Nők Országos Tanácsának megalakulásával 1957-ben leginkább csak névváltoztatás történt, és ha úgy tetszik, a szocializmus tényleg megszüntette a nőkérdést, mivel 1970-ben kormánydeklarációt követően eltűnt az országos szervezet is, csak helyi csoportjai és egy országos bizottsága maradt. 1989-ben ennek a szervezetnek belső ellenállói indítanak puccsot és mondják ki a szervezet megszüntetését, s hozzák létre - hitük szerint főnixmádként - a Magyar Nők Szövetségét.

A rendszerváltás után Magyarországon a női mozgalomnak különös jelentősége van, mert a szocialista gyakorlat sokak számára hosszú időre diszkreditálta a nemek közötti egyenlőség eszméjét. A ma működő legalább két tucatnyi nőszervezet csupán a nők töredékét képes mozgósítani, azt is nagy részben karitatív és szociális munkára.

Az utóbbi öt év alatt kialakult egy hálózat, amely a három nagy európai eszmei-politikai áramlatnak megfelelően a konzervatív, a szocialista-szociáldemokrata és a liberális női csoportokat fogja össze. Akik e fő ideológiai határvonalakon kívül (vagy át?) esnek, három további kategóriába sorolhatók: a feminista, a nacionalista és az egy témára(pl. családon belüli erőszak) koncentrált csoportok.

Mint a többi kelet-európai állam többségében, itt is az abortusz-kérdéssel kapcsolatos szigorítás vagy annak betiltásával való fenyegetés mozgósította először a női csoportokat, és dobta őket a nagypolitikai színpadra. Ez olyan erővel és hirtelenséggel történt, hogy idejük sem maradt helyüket, céljaikat, önmagukat megbeszélni és kigondolni.

Az abortusz kérdése nemcsak hogy leterhelte a csoportokat, de belülről meg is osztotta őket. Ennek ellenére az ideológiailag meglehetősen távolálló csoportok is képesek voltak sikeresen

együttműködni az abortusz kérdésben csakúgy, mint a női nyugdíjkorhatár emelésével kapcsolatos lobbizásban és aláírásgyűjtésben. Ha sikerük ez utóbbi esetben ideiglenesnek is tűnik, már létezésükkel is bizonyítékát adják fontosságuknak.

Növekvő számuk és specializálódásuk miatt egyre jobban képesek megszólítani a különböző világnézetű, szakmájú, lakóhelyű és családi állapotú nőket abban az időszakban amikor a nők nagy többsége kifulladásos megélhetési és emocionális terhekkel küzd egy olyan környezetben, amely a legkevésbé segíti elő a nők mozgalmának kialakulását és vagy nyíltan, vagy nevétség tárgyává téve lehetetleníti el az általuk felvetett kérdéseket.

Következtetések?

A nőmozgalmak értékelését az teszi meglehetősen nehezzé, hogy arculatuk és céljaik nagyon sokfélék. Hatásuk és

befolyásuk becslését még talán az egy témára koncentráló csoportok (pl. választójog, abortusz) esetében el lehet végezni, de rendkívül nehéz az elért eredményeket bizonyítani. Különösen akkor, ha a hierarchikus intézményi vezetésben nem bíznak - mint ahogy ez az 1970-es években történt.

Azonban a nőknek ez a tudatos, közös politikai tevékenysége, amit nőmozgalomnak hívunk, az éppen meghatározó hatalmi rendszerben a domináns társadalmi normákkal szemben már több, mint 150 éves történelemre tekinthet vissza. Ez alatt az idő alatt nemhogy csökkent volna az aktivitása, hanem megváltozott és megnőtt. Ezt a mozgalmat ennyi idő alatt már sokszor halottnak nyilvánították és elásták. A főbb nőmozgalmi hullámok közötti holtnak kikiáltott periódusokban is - talán kevésbé látványosan - de kitartóan küzdöttek a nők az egyenlőtlenség ellen és az igazságosságért.

Amikor az egyenlőség és igazság kérdései helyet és teret kapnak, könnyen előfordul, hogy a nőket egységesnek tételező kép szertefoszlik, mivel a női csoportok az elnyomás különbözően megélt élményeit hozzák a felszínre. Ekkor már a politikai izzbirkózástól függ, ki és mit ért azon, hogy "nő", és annak érdekein. Ennek következtében a női mozgalmakon belül viták dúlnak arról, hogyan tehetnék képessé a nőket, mint a hatalomból kizárt és egyéb erőforrásoktól megfosztott csoportot arra, hogy beleszólhassanak saját életük alakításába. Hogy befolyásolhassák a társadalmat anélkül, hogy bármelyikük kisajátítaná az igazság tulajdonlásának különben nagyszerű bálványát.

Álom egy jó albérletről

Budapesten óvatos becslések szerint is legalább tízezen tengődnek lakás nélkül. Az utcai élet korábban szinte kizárólag a férfiak "privilegiuma" volt, de ma már a hajléktalanoknak megközelítőleg az egytizede nő.

Elhanyagoltnak, minden emberi mivoltukból kivetkőzöttnek hisszük mindannyiukat, mert az effélék a legszembetűnőbbek. Árnyaltabb képet kapunk, ha vizsgálódunk kicsit a menhelyek valamelyikén. Szerencsére sok lehetőség közül választhatunk. Minisztériumi, önkormányzati, alapítványi, egyházi és más, karitatív szervezetek által fenntartott intézmények nyújtanak segítséget e nehéz sorsú embereknek.

A legegyszerűbb megoldás az éjszakai szálló. Nem kell előre bejelentkezni, elég, ha az ember igazolja magát és nem részeg. A Könyves Kálmán körúton, a Fővárosi Szociális Központ és Intézményeinek (FSZKI) női éjszakai menhelyét délután öttől reggel nyolcig lehet igénybe venni. Emeletes vaságyak várják a rászorulókat, a felkészültebbek pokrócokkal érkeznek, de sokan csak úgy ruhástul dőlnek el a

műanyaggal bevont matracokon.

Mikor fényképezőgéppemmel megjelentem, az éjszakai portás szerződöttni akart, mert soha olyan gyorsan nem ürült ki reggel a szoba. Alig akart valaki kötélnek állni a fotózáshoz. Meglepően sok fiatal láttam, az utcán találkozva velük nem gondoltam volna, hogy innen jöttek. A nevüket nem mondták meg ugyan, de az kiderült, hogy a legtöbben állami gondozásban nőttek fel. Volt, akinek már az anyja is oda született. Egyikük gyereket vár, fogadkozott, hogy államiba nem adja, spórol és kivesz egy jó kis albérletet, csak hát legalább fél évet előre ki kell fizetni. Ezek a fiatal lányok ijesztő pontossággal látják az életüket, de még van bennük dac és remény.

Ugyanebben az épületben, az emeleten található az állandó lakók. Biztosabb a helyzetük és mégis, talán éppen az állandóság miatt, szomorúbb. Bár a szálló vezetői nem örvendeznek túlságosan, próbálnak otthonosan berendezkedni, egy-egy sarok majdnem olyan, mint egy igazi lakás. Az egyik nő gyere-

kei hetes óvodába járnak, a hétvégeket a szállón töltik. Ahhoz, hogy anyjuk nevelhesse őket, lakás kéne, ami sose volt.

Újpesten, a Népjóléti Minisztérium Leánynevelő Intézetében néhány éve tudtak kialakítani egy "anya-gyermek" részleget, tizen-négy nő és ugyanennyi gyerek fér el itt. Elsősorban volt állami gondozot-

RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT RIPOORT

tak jöhetnek ide, 25 éves korig

Akad, aki még intézetis korából ismeri a vezetőnőt, láthatóan nagy a bizalmuk iránta. Régóta ebben az intézetben dolgozik, hozzá szokott már a kemény világhoz. Nem is nagyon panaszkodik, épp csak megemlíti a pénzsűkét, és arra kér, ne írjak már rosszat róluk.

Nem tudom, kik írhattak rosszat, de nem azt láthatták, amit én. Az anyák általában külön szobában laknak gyermekeikkel. Keseregni egy anyát hallottam, pár hét múlva lejár az ideje, mennie kell. Albérlet után kutat. Gyerekekkel nem könnyű, meg aztán cigány is...

Egy másik anyáról, ha nem tudnám, hol járok, azt hinném, még kislány. Kérdésemre, hány éves, ömlik belőle a szó. Még nincs 18, az anyja mostani férjének fivére csábította el, de most már hallani se akarnak róla. Az anyja is gyereket vár, a férfi pedig megvádolta, hogy

nem tőle terhes. A faluból, ahol laktak, muszáj volt eljönnie. Nem akarta ő ezt a gyereket, el is ment a nőgyógyászatra, de olyan durván bántak vele, hogy inkább a szülés mellett döntött. Egyelőre jól érzik

magukat itt, a jövőről viszont semmi elképzelése sincs. Azt mondja, végül is örül, hogy fia született.

Bozzi Vera

RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT RIPORT

Miért baj, hogy nincs?

Pankucsi Márta

Baj, hogy nincs Magyarországon széles körre kiterjedő, sokszínű nőmozgalom. Nincs igazuk azoknak, akik szerint unatkozó nőszemélyek, férfigyűlölő kékharisnyák, szexuálisan kielégítetlen aszszonykák, örökké háborgó értelmiségiek pótcselekvése csupán a nőmozgalmárkodás. Tévednek, akik úgy vélik, hogy Magyarországon a férfiaknak és a nőknek annyi közös gondjuk, bajuk van, hogy speciálisan női érdekekről, törekvésekről nálunk értelmetlen beszélni is.

Állításaim alátámasztására zömében miskolci példákat sorolok, ám attól tartok, hogy azok nem csak erre a különösen nehéz sorsú városra jellemzőek.

Miskolcon 1988-ban nőegylet szerveződött. Különböző korú, foglalkozású, élethelyzetű nők érezték úgy, hogy szükségük van egy helyre, ahol összejöhetnek, ahol elmondhatják gondolataikat, meghallgathatják mások élettörténeteit és így talán könnyebben viselik el az étellel járó gyötrődéseket. Találtak egy kellemes helyet, szürcsölték a teát, csak éppen nagyon kevesen voltak. Amikor érdeklődtek azoktól, akik korábban kezdeményezték, szinte követelték az egylet szervezését, hogy miért nem jönnek el, a válaszok egybecsengtek: "ha lenne annyi erőm, hogy elmenjek, akkor már magam is meg tudnám oldani a problémáimat".

Vagyis egyedül nem boldogulnak gondolataikkal, de abban nem bíznak eléggé, hogy együtt nagyobb lenne az esély életük jobbra fordítására.

Iszonyúan hiányzik viselkedési kultúránkból, mindennapi gyakorlatunkból az a meggyőződés, hogy gondolataink megoldásának egyik lehetséges módja a hasonló sorsúakkal való összefogás. Nem véletlen ez, hiszen a világnak ezen a táján azt tapasztaltuk és tanultuk meg, hogy érdekeink érvényesítésére, ügyeink elintézésére, boldogulásunk elérésére az a legjobb módszer, ha támogatót, patrónust, protektort keresünk, s kivételes egyéni elbánás révén érjük el céljainkat. Így juthatunk jobb munkához, hamarabb lakáshoz, így került be a gye-

rek a divatos iskolába, így kaptuk meg a hiánycikknek számító árut, így nem kellett kivárni a sort... Ez a tudás rögzült a zsigereinkben, ez vezérli ma már szinte automatikusan a magatartásunkat. Ebből a nézőpontból a világ rendje az alá-fölérendeltség, a személyi függőség és a vele járó egyéni kiszolgáltatottság. Ám, ha változtatni akarunk a világ ezen rendjén, ha nem akarunk mások gondoskodására szoruló infantilis lényekként leélni az életünket, akkor szóba kell állnunk a velünk egy sorban lévőekkel, a hozzánk hasonló sorsúakkal.

Nehezen megy ez, s nemcsak a nők esetében. Lassú, nehézkes a civil társadalom szerveződése. Az egy szakmában dolgozók, az egy városrészben élők, a gyermekeiket egy iskolába járatók, az azonos kisebbséghez tartozók, a hasonló szabadidős tevékenységet folytatók sem találnak könnyen egymásra, nehezen szerveződnek meg.

Pedig minden valóságosan meglévő érdek demokratikus érvényesítésének a legjobb módja az érintettek összefogása, önszerveződése. A nyolcvanas évek második felében voltak is erről hazai tapasztalataink, kár, hogy később ezek nem erősödtek föl. Ennek okairól szólni külön tanulmányt igényelne.

A nőkhöz visszatérve, mennyi konkrét ügy kapcsán volna közös tenivalónk, hány hasonló bajunkra kellene együtt orvoslást lelteni. Például el kellene érni, hogy a rákszűrést végző rendelésben ne fordulhasson elő, pláne ne legyen rendszeres, hogy három óra várakozás után közlik az otlévőkkel: nincs orvos, nem lesz rendelés, menjenek haza. Hisz hiába a rákszűrés melletti legszebb propaganda, ha az önmaguk egészségéért felelősséget érző nők megalázó, kínos helyzetekbe keveredhetnek. A nők helyett senki sem fogja kikövetelni, hogy ez az egészségügyi szolgáltatás mindenütt legalább olyan színvonalú legyen, mint a mindkét nem által igénybe vehető orvosi ellátások.

Helyettünk senki sem fogja leparancsolni az egyetemek faláról, az újságok hasábjairól azokat az álláshirdetéseket,

amelyek például jogi munkakörök esetében szégyentelenül kimondják: a férfi jelentkezőket előnyben részesítik. A bölcsődék bezárása is - a gyermekek mellett - a nőket érinti a leginkább, már csak azért is, mert a gyermekeiket egyedül nevelő anyák kényszerülnek hamar visszamenni munkahelyükre, így elsősorban ők veszik igénybe a bölcsődei szolgáltatást.

Létszámleépítéskor melyik munkahelyi főnök nem a nődolgozótól szabadul meg először, mondván, őket majd eltartják a férjeik? Mi van azokkal a "háztartásbeli" státuszban rekedt asszonyokkal, akik azt tervezték, hogy visszamennek dolgozni, ha nagyobbak lesznek a gyerekek, de ma - legalábbis Miskolc környékén - esélyük sincs munkát találni, sőt azóta esetleg a férjük is munka nélkül maradt?

Hogy milyen sors vár azokra a feleségekre, akik nem bírják tovább elviselni, hogy egy lakásban éljenek a férjükkel, esetleg az elvált férjükkel, és a gyermekeikkel együtt elmennek a közös lakásból, de nincs rokon, se ismerős, aki befogadná őket, albérletre meg nem telik? A hajléktalanok szállásai többnyire férfiaknak fenntartott intézmények. Miskolcon két éve létesült végre női hajléktalanoknak is szálláshely, ám gyermekeket oda nem lehet vinni. Miskolc önkormányzata többször gúnykacaj kíséretében utasította el, hogy úgynevezett "baba-mama szállót", azaz anyákat gyermekekkel együtt átmenetileg befogadó szociális intézményt hozzon létre.

Amikor gyermekes családokat költöztetnek ki önkényesen elfoglalt lakásaikból, az szinte törvényszerűen együtt jár a gyermekek kényszer állami gondozásba vételével. Ez legutóbb Ózdon okozott nagy botrányt. Ilyenkor a gyermekekhez ragaszkodó családoknak nincs más lehetőségük, mint hogy azonnal feltörnek egy másik helyiséget. 1990 táján történt Miskolcon, hogy egy kétgyerekes családot tél elején kilakoltattak. A család aztán egy fűtetlen fűszekrénybe költözött be, megint csak önkényesen. A szülők a tél során mindkét

MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC MISKOLC

gyermeküket eltemették. Tüdőgyulladásban haltak meg.

Talán nem volna maximalizmus, ha emberi körülmények közötti életet, saját lakás helyett legalább a hajléktalan gyermekes anyák szállóinak üzemeltetését kikövetelnék a nőtársak az arra rászorulókkal közösen.

A polgárrá váláshoz nem elég a va-

gyon, a mobiltelefon, a testkultúra. Azt, hogy mi kell még, együtt könnyebben találnák ki az érintettek. Ami talán a legtöbbünknek hiányzik: női identitásunk erősítése, az, hogy merjük magunkat olyannak vállalni, amilyenek vagyunk, avagy merjünk tenni azért, hogy olyanok legyünk, amilyenek már szívesen vállaljuk magunkat. Fogal-

mazhatnám úgy is, hogy női önszerveződésre pontosan azért van szükség, mint minden más civil szervezetre. Vagyis azért, mert egyedül, családunkba zártan nem tudjuk önmagunkat a hajunknál fogva kihúzni eddigi kiszolgáltatott létünkéből.

Háromszáz órán (és negyvenen) túl...

Kálmán Mária

Bizonyára mindenki találkozott már hasonló szövegű hirdetéssel:

"Középfokú közgazdasági végzettséggel bér, munkaügyi és tb ügyintézésben gyakorlott adminisztrátort keresünk 40 éves korig."
(Népszabadság 1995. 02. 13.)

Vagy egyszerűbben:

"Kezdhetsz már holnaptól! Téged keresünk, ha 18 és 30 közötti vagy és fontosnak tartod a jövődet és a pénzt."
(Új Néplap 1995. 02. 08.)

És ha negyvenévesen is fontosnak tartod a jövődet? Netán eltartott gyermekeidét? Ez már nehezebb kérdés.

Jász-Nagykun-Szolnok megyében közel három és félezer 36 és 40 év közötti regisztrált munkanélküli nő keresi a választ e kérdésre. Közülük - paradox módon - a szakképzetlenek előnyösebb helyzetben vannak. Ők még reménykedhetnek, ha szerencsájuk van, betanított gépivarrónak, konyhalánynak, takarítónőnek elkelhetnek korhatár megkötés nélkül. Ám a középfokú végzettséget igénylő munkahelyekre leginkább 35 éves korig várnak jelentkezőket a szépérvű munkaadók. (Ugyanezzel a 36-40-es férfi korosztállyal mintegy tíz évvel toleránsabb a munkaerőpiac, ott ugyanis általában a bővös ötven év a kizáró korhatár.)

Mindez rendben is lenne, hiszen ki tagadná, hogy a gyermeknevelés, család, hivatás mókuskerekében hajszólvódva triplán kopik az egyébként gyengébb nem. Csakhogy a társadalom legújabb kori elvárásai szerint a családot nemcsak össze-, de eltartania is muszáj - mégpedig a nyugdíjkorhatár legvégső határáig!

Erzsébet negyvenéves.

A fokhagymát leginkább a piritóshoz asszociálja, különösen mióta munkanélküli. Több mint húsz esztendeig kezdte a reggeleit ugyanannál a rajzolóasztalnál. Igaz, néha, egy-egy borúsabb napon csendben fellázadt az egykori szülői döntés ellen, melynek következtében műszaki rajzoló lett, de mivel sosem volt igazán kényszerítve a váltásra, beletörődött sorsába. Vagy két éve került először karnyújtásnyi közelségbe a leépítés lehetőségéhez. Szó szerint karnyújtásnyira, hiszen a rajzasztalok elég közel voltak egymáshoz, s csak az időről időre megüresedett helyekkel tárgult a tér. Múlt év augusztusában aztán rá is sor került, s most már nem csak a képzelet játéka, hanem valós szükségyszerűség lett a "mi máshoz kezdhetnék" kérdés megválaszolása. Hamar rá kellett jönnie, mit ér a munkaerő, ha negyvenes nő. A felfedezés maradék önbizalmát is felőrölte. Ráadásul úgy a harmadik hónap után otthon is kezdtek megváltozni a dolgok. A váratlanul rászakadt szabadidő átrendezte az addigi családi munkamegosztást. Ez kezdetben még jól is jött, ám amikor már az évek óta halogatott kamrarendzéssel is elkészült, vette észre, hogy újabban túl sokan vannak a szűkre szabott lakótelepi konyhában. A többieknek is éppen mindig akkor van dolguk a mosogatónál, a gáztűzhelynél, a szekrénynél, amikor neki. S a válasz is mindig ugyanaz volt: "te ráérsz később is, úgymint itthon vagy". Ilyen alapon maradtak aztán szanaszét a ruhák, cipő, edények, azaz a munkába, iskolába járó családtagok kezdtek természetesnek tekinteni kiszolgáltatásukat.

Lassan a kölcsönös kommunikációból is kiszorult, hiszen a külvilágból hazahozott információkhoz vajmi keveset tudott hozzátenni.

Egy idő után kezdte úgy érezni, nemcsak a társadalomnak, a családnak is a peremére sodródik.

A munkaügyi kirendeltségen, ahol rendszeresen, havonta egy alkalommal megjelent, mindig ugyanaz volt a válasz: a munkaadók a fiatalabb korosztályt részesítik előnyben, már csak az alacsony bérezési lehetőség miatt is. Persze, ha elvállal a képzettségénél alacsonyabb munkakört, akkor elmehet betanított varrónőnek, vagy kint-dertojás összeszerelőnek, ahol nyolcórás, monoton szalagmunkával - teljesítménytől függően - akár bruttó (!) 12-14 ezer forintot is megkereshet. Feltéve, hogy ügyes kezű és napi két alkalomnál többszöri szükséglete nincs.

E modern rabszolgaságot feltámasztó, külföldi bér munka nagyon sok nőnek jelenti az egyetlen "lehetőséget" a megyében.

Egyébként nemcsak a külföldi bér munkára, hanem - a könnyűiparban és a kereskedelemben - néhány hazai, tradicionálisan női foglalkozásra úgy vannak a normák megállapítva, hogy száz százalékos teljesítmény esetén érhető el a mindenkori minimálbér (jelenleg 12.200 Ft!).

Erzsébet jelenleg átképző tanfolyamra jár. Háromszáz óra alatt virágkötő lesz belőle.

S hogy mi lesz a háromszáz óra után?

Azt ő is szeretné tudni....

„Ha mindenki kilépne a szekrényből...”

Leszbikusok és a feminizmus

Fotó: Szilágyi Lenke

Hogyan lehet egy gyermekes, családos nő feminista? A tájékozatlanságra valló kérdést azok szokták feltenni, akik úgy gondolják, hogy egy feminista szükségszerűen leszbikus. És fordítva. A meglehetősen elterjedt állítás nemcsak igaztalan, hanem a nők emberi jogi, érdekérvényesítő küzdelmét is bagatellizálja. Ugyanakkor tény, hogy a nyolcvanas évek végén újjászületett magyar feminista mozgalom tagjai között leszbikusok is találhatóak. Ennek összefüggéseiről beszélgettünk a feminizmus egyik szakértőjével, aki nem mellékesen - leszbikus.

- Azon túl, hogy a leszbikusság szexuális irányultságot jelent, köthető-e hozzá valamilyen politikai vagy ideológiai tartalom is?

- A leszbikusság, mint definíció, sok-sok évig csak a nők egymás közti szexuális vonzalmára vonatkozott. A nőmozgalmak kezdetéig - a múlt század végéig - volt ez így. Egy orosz származású amerikai feminista anarchista, a csodálatos Emma Goldman beszélt arról az egyenlőtlen szerepről, amelyet a nők a heteroszexuális rendszerben és a házasságban betöltenek. Nem azt mondta, hogy leszbikussá kell válnia annak, aki szabad akar lenni, de kifejtette, hogy a nőknek semmilyen önrendelkezési szabadsága sincs a házasságban.

- Szerinte akkor sem lehetek szabad, ha a saját akaratomból választok egy férfit?

- Nem, mert a házasság intézménye teljesen elnyomja a nőt. Egy angol bíró fogalmazta meg a XVIII. században, hogy a házaspár gyakorlatilag egy jogi személy, és ez a személy a férfi. A nőnek tehát a férjhezmenettel minden egyéni joga megszűnik. Sajnos, ez a felfogás, ha papíron már nem is, de a közfelfogásban mindmáig érzeteti hatását.

- Térjünk rá a homoszexuális és a leszbikus emberi jogi mozgalom előzményeire.

- A hatvanas években Nyugaton, a társadalmi forrongások közepette újra fellendült a nőmozgalom, amely megkérdőjelezte a hagyományos nemi szereposztást. Adrienne Rich, egy fehér, amerikai, középosztálybeli, leszbikus, zsidó költőnő...

- Szegény!

- Nem szegény! Zseniális szerző! Szóval, 1970-ben írt egy nagyon híres, azóta is vitatott cikket "A kötelező heteroszexualitás és

a leszbikus lét" címmel. Ebben azt állította, hogy a patriarchátus rákényszeríti a nőkre a heteroszexualitást, és megszabja, hogy egyetlen meghatározó céljuk legyen az életben: tetszeni és megfelelni a férfiaknak. Hiszen csak akkor kapsz pozitív megerősítést a társadalom részéről, ha úgy viselkedsz, mint a többi "normális" lény. Már tizenévesen teljes kudarc, ha nincs fiú. A női magazinok ezer apró trükköt közölnek, jó tanácsokat osztogatnak, hogyan lehet felkelteni a fiúk figyelmét. Ennek vesd alá az érdeklődésedet, az érdeklődésedet és az intelligenciádat, csak ne maradj egyedül, mert úgy nem lehetsz teljes értékű ember. Ez a társadalmi kényszer végigkísér egész életeden. Nézd meg, milyen szavakkal illetik azt a nőt, aki nem tud, vagy nem akar megfelelni ezeknek a normáknak: vénlány, aggszűz, buzi, száraz, kutyának se kell, frusztrált, frigid...

- A szexológusok pedig állítják, hogy a házasságban élő nők 80 százaléka frigid.

- A feministák erre azt a választ adják, hogy nincs frigid nő, csak rossz szerető... Az egyedül álló férfiakra mindenesetre jóval kevesebb gúnyszava van a társadalomnak, mint a hasonló helyzetben lévő nőkre. De maradjunk Richnél. Nagy vita bontakozott ki arról a tézisééről, hogy a szexuális irányultság is kényszer. Azt a merész gondolata-

tot fejtette ki, hogy a nemi vágy is szocializáció kérdése. A nőt megfosztották a saját érzéseiktől. Ha a környezet engedné, akkor természetes lenne, hogy a nők a nőket is szeressék.

- Gondolom, ez nem kényszer. Sokan boldogan élnek heteroszexuális kapcsolatban.

- Persze, és ez így jó. De mi van azokkal, akik nem ezt akarják? Megbélyegzik őket. Homofóbia uralkodik a társadalomban, félelem és gyűlölet a homoszexuálisok és a leszbikusok iránt. A szexuálisan más érdeklődésűeket diszkriminálják. Olyan ez, mint a rasszizmus. Rich állítja, ha nem súlykolnák a lányokba, hogy szerelmük illő tárgya csakis a férfi lehet, nem lennének hajlandók belemenni abba az elnyomó intézménybe, ami a házasság. Ahol csupa kiszolgáló funkciójuk van és ahol a saját érdekeiket állandóan hátrасorolják. Közben hallgatják a nőgyűlölő szövegeket, hogy a nagy írók mind férfiak, hogy igazi barátság csak férfiak közt létezik, hogy a nőknek kisebb az agyuk, vagy például azt, hogy a pénz számolva, az asszony verve jó. Ezek és a hozzájuk hasonló szólások, mind azt sugallják, hogy a nők eleve ala-csonyabbrendű emberek, következésképp meg is érdemlik az alávetettséget. Nagyon szoros a kapcsolat a

INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ INTERJÚ

nőgyűlölet és a heteroszexualitás intézménye között, ráadásul a nőket sokszor egymás ellen is kijátsszák. Miért van közöttünk olyan sok ellenségeskedés? Megtanultunk versenyezni, rivalizálni a férfiak kegyeléért. Nyugaton rengeteget beszélnek az "elnyomottak lélektanáról": az olyan társadalmakban, ahol a kultúra és az uralkodó értékrend azt sugallja, hogy egy adott csoporthoz tartozó embernek a veleszületett tulajdonságai jobbak, mint egy másik csoporthoz tartozónak, és te véletlenül az alacsonyabbrendűnek tekintett csoport tagja vagy, a rád irányuló gyűlöletet nem "felfelé" adod vissza, ahonnan jött, hanem a sorstársaidra zúdítod. Még azonosulsz is a gyűlölettel, mert azt reméled, hogy így talán az erősebbek közé kerülhetsz. Jól megfigyelhető ez Magyarországon is, például a cigányoknál. A nőgyűlölő társadalomban hasonló a képlet. Megtanulod leértékelni magad és egyúttal a többi nőt is.

- Azt lehet mondani, hogy a leszbikus nők Magyarországon kettős kirekesztettségben élnek. Egyrészt, mert nők, másrészt, mert leszbikusok. Nyugaton miként alakult a nőmozgalomban a heteroszexuálisok és a leszbikusok kapcsolata?

- A nők szempontjából az egyik különbség a nyugatiak és a magyarok között, hogy odakint majdnem mindegyik leszbikus feminista.

- Ezért terjedhetett el itthon az a vélemény, hogy a feministák leszbikusok?

- Ez nem pusztán vélemény, hanem a feminizmus ellenségeinek régi taktikája. Előszeregettel mondogatják, hogy csak azért lesz valaki feminista, mert nem a férfiakhoz vonzódik, vagy mert nem jutott neki férfi. Ha sikerül természetellenesnek, abnormálisnak beállítani azt a nőt, aki elutasítja az alávetett helyzetet, akkor ezzel elriasztható a nők tömegeit a kritikai gondolkodástól, a nőmozgalomtól. A nők csak ne elmélkedjenek azon, hogy talán más lehetőségük is van, mint kiszolgáltatni mindenkit, és csak ne nőjön az önbizalmuk meg az önérzetük, mert még rádöbbennek, hogy képesek függetlenül gondolkodni és élni.

- Ez a taktika kétségtelenül eredményes. Rengetegen nem merik vállalni a feminizmust, nehogy leszbikusnak nézzék őket.

- Az amerikai *Ann Snitow* feminista professzor, aki nemrégiben nálunk járt, mesélt egy idevágó történetet. A hetvenes években nagy tüntetéseket szerveztek New Yorkban, több százezer nő vonult az utcára. A tömeg szélén álló báméskodók gúnyosan azt kiáltották, hogy "ha-ha, ti buzik vagytok", mire a tüntetők - leszbikusok és heteroszexuálisok vegyesen - széles mosollyal a bekiabálók felé fordultak, s csak annyit mondtak: és akkor mi van? A feminizmus

nem azonos a leszbikussággal, de azért kint sem olyan egyszerű a dolog. Beszéltünk már arról, hogy a feministák kérdőjelezték meg először a hagyományos nemi szerepeket. A mozgalom elején egyesek a heteroszexualitás gyakorlatából azt a következtetést vonták le, hogy akik hajlandók lefeküdni férfiakkal, azok erősítik a patriarchátust. Az alá-fölérendeltségi viszonyok - szerintük - többnyire a családban nevelődnek az emberekbe, és rögzülve, a későbbiekben áthatják a párkapcsolatokat is. A leszbikusok egy csoportjának szlogenje volt: lefeküdni egy férfival, lefeküdni az ellenséggel.

- Ez is egyfajta rasszizmus!

- Hasadást is okozott a nőmozgalomban, de aztán tisztázták, ma már nem szokás mondani. A baj az, hogy Magyarországon úgy állítják be, mintha csak erről szólna a feminizmus. Én hiszek a férfi és a nő közti egyenrangú kapcsolat lehetőségében, de azt is igaznak gondolom, hogy a nőket alávetettségre a férfiakat pedig uralkodásra nevelik. A tanult szerepektől nagyon nehéz szabadulni. A feminizmus szerintem arról szól, hogy ezeket a megkövesedett társadalmi sztereotípiákat el kell vetni. Újra kell tanulni, hogyan élhetünk egymással emberi módon. A feminizmus nemcsak a nőkért van, abszolút a férfiakért is. Ha csak fölérendelt kapcsolatban létezhetnek embertársaikkal, az a férfiaknak sem jó, nagyon magányos, bizonytalan helyzetet teremthet számukra. Sok kárt okoz ez a bunkó nemi szereposztás. A férfiak iszonyúan félnek attól, hogy jön az óriási női hullám az egész világon - és pedig jön: -, hogy a nők összefognak, mert elégük van. Már a legkisebb országban sem hajlandók elfogadni azt a szart, amit természetesnek állítanak be nekik. A "patriarchák" féltik a pozíciójukat, "férfiasságukat", s ezt, sajnos, még mindig az uralkodással azonosítják.

- Ugyanakkor a férfiak egy csoportját, a homoszexuálisokat szintén kirekesztik. Náluk sikerül megértésre találnotok? Tartjátok a kapcsolatot?

- A Szivárvány Társulás a Melegek Jogaiért nevű egyesületben - amelynek a bejegyzését nemrégiben utasította el a Legfelsőbb Bíróság - vannak nők is, igaz, kevesen. A legtöbb homoszexuális csoport eléggé nőellenes, ezért nem lehet igazán közösséget vállalni velük. Csak abban különböznek a többi férfitól, hogy egymáshoz vonzódnak szexuálisan, de a szemléletük ugyanaz. Hisz ebben a társadalomban nevelkedtek, ahol csak megvetni lehet a nőket. Érezni, hogy semmit sem fogtak fel a saját megkülönböztetett helyzetükből. Még nincs bennük szolidaritás, esetleg később kialakul.

- Mégis, a homoszexuális férfiak legalább a nyilvánosság elé léptek, harcolnak az emberi jogaiért. Leszbikus polgárjogi

mozgolódásról ellenben itthon nem hallani.

- Kétféle vélemény között ingadozom. Egyfelől örülnék, ha mindenki, aki ilyesmit érez, a nyilvánosság előtt vállalhatná az elkötelezettségét. Ahogyan az amerikai 'mondja: „ha mindenki kilépne a szekrényből” - jó lenne.

Másfelől azonban én senkinek sem tanácsolnám, hogy egy homofóbiás társadalomban ezt vállalja, mert kegyetlenül bánának vele. Tudom, mit kell szenvednie.

- Te hogyan éled, éled meg a leszbikusságodat?

- A hetvenes évek második felében olvastam Marilyn French: *Nők* című könyvét, amely egyébként 1993-ban magyarul is megjelent. Valójában a könyv hatására lettem feminista. Megértettem az összefüggéseket. Közben összebarátkoztam egy nővel, akiről tudtam, hogy leszbikus. Nagyon szerettem, de csak barátként. Amikor közölte, hogy szerelmes belém, borzasztóan megijedtem. Harminc felé jártam. Addig jó kapcsolatomban volt férfiakkal, egyikükkel 4 évig éltem együtt. El se tudtam képzelni, hogy én egy nővel... Aztán egyszer, mozi után, felmentünk a barátnőm lakására és ő megfogta a kezem. Iszonyúan zavarba jöttem, de mivel jól neveltek "nőre", nem tanultam meg nemet mondani. Csak hebegtem-habogtam, nem találtam a szavakat, megbántani se akartam, úgy tettem mintha a kezem nem is az enyém lenne. Ő meg egyre erősebben fogta... Ha visszagondolok, hogy merő jólneveltségből nem utasítottam vissza... Végül is tök jó volt. Aztán pedig több keserves nap következett. Rettenetesen kiszéleskedtem magammal, hogy én nem vagyok "olyan". Nem tudtam azonosulni a helyzettel. Végül rájöttem - hál' Istennek -, hogy nem a leszbikussággal van a baj, hanem egyszerűen a kategóriarendszerrel. Ha egyszer nekem így jó és szép, s ez gazdagítja az életemet, akkor a társadalomnak nincs joga hülye korlátokat állítani. Semmi köze hozzá. Nagy megkönnyebbülés volt, mikor már el tudtam fogadni magam. Ez a felismerés és a feminizmus teljesen megváltoztatta az életemet. Erőt és önbizalmat nyertem. Kérdetted az elején, hogy a leszbikusság nemi irányultság vagy politikai identitás. Mind a kettő lehet. Vannak leszbikusok, akik nem feministák. Nem akarnak harcolni emberi jogaiért, hagyják őket békén élni, úgy, ahogy az nekik tetszik. Mások mindenfajta diszkrimináción változtatni szeretnének. Egy angol költő, John Donne írta, hogy az ember nem sziget. Tehát minden ember boldogulása mindenki más boldogulásával összefügg. Amíg olyan világban élsz, ahol hátrányosan megkülönböztetnek bármiféle kisebbséget, bármiféle alapon, addig te sem lehetsz szabad.

Lejegyezte: Bozzi Vera

Vélemények a feminizmusról

Dettre Gábor, Gellért Kis Gábor, Ill Márton, Raj Tamás

Férfitér című rovatunkban politikusokat, művészeket, a közélet szereplőit - férfiakat - kérdezzük arról, mit gondolnak a feminizmusról. Véleményük természetesen nem minden esetben egyezik a szerkesztőség álláspontjával, netán annak pontosan az ellenkezője.

DETTRE GÁBOR filmrendező:

Az egyenjogúságot minden téren nagyon fontosnak tartom. Tehát, ha a feminizmus az egyenjogúságot szolgálja, akkor mindenképpen támogatom. Azonban - és tudom, ez kevésbé lesz szimpatikus - Amerikában azt tapasztaltam, hogy bizonyos körökben sokan nem megfelelően kezelik ezt a témát. Nemcsak a feministák, hanem például a környezetvédők is borzasztó militánsan, erőszakosan próbálják meggyőzni a közvéleményt valamiről, ami egyébként szép és nemes cél lenne. De hozzá kell tennem: a tévé és a film, amely európai szemmel nézve elképzelhetetlenül nagy szerepet játszik az amerikai társadalom minden szférájában, hihetetlenül hamis képet alakít ki a nőkről. A lehető legantidemokratikusabb módon a női szépséget, vagyis egy veleszületett tulajdonságot helyez előtérbe. A szépség hihetetlen előnyt jelent. Az átlagos külsejű nő természetesen szenved ettől, az átlagon felüli pedig a legtöbbször mértékig ki tudja használni ezt.

Talán az előbbiekből következik, hogy - némi túlzással - Amerikában a leszbikus nők azok, akik sikra szállnak a feminizmus mellett. Feltehetően azért, mert nem érintettek az iménti kérdésekben. Nagyon nagy százalékban ők fogalmaznak meg radikális véleményeket, ők találhatók a feminizmus élvonalában. Semmi gondom a leszbikusokkal. Ez csak

abból a szempontból nem használ az ügynek, hogy mivel a homoszexualitást nem tekinthetjük általánosnak, a leszbikusok nyilvánvalóan nem tükrözik az átlagos nő és az átlagos társadalom véleményét. Ugyanakkor a feminizmus más aspektusai, amelyek pedig rendkívül fontosak lennének, erőltlenül jelennek meg.

Azt tapasztalom, hogy Magyarországon a nő és a férfi megítélése között sokkal kisebb a különbség, mint Amerikában. Nem állítom, hogy itt rózsás állapotok uralkodnak és teljes az emancipáció, de úgy érzem, jogi és gazdasági szempontból is nagyobb az egyenjogúság. A magyarországi feministákat igazából nem ismerem, de akiről tudom, hogy feministák, egészen más kategóriájú emberek, mint az amerikaiak. Talán éppen ezért nem olyan militáns csoportok a magyar feminizmus szóvivői, mert - szerintem - jobb a nők helyzete.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, amit egy könyv címlapján láttam: sikeres nőnek lenni nem azt jelenti, hogy a nőnek férfivá kell válnia. Nem szabad tehát, hogy pusztán azért, mert a társadalmat lényegében férfiak irányítják, a nőknek el kelljen "férfiasodniuk" az egyenjogúság eléréséhez. A nőiség - tehát nem a nőieség, hanem a nőiség - fenntartása nagyon lényeges. Meggyőződésem, hogy a biológiai adottságokból fakadó ősi szerep, az anyaság által biztosított lélektani plusz lekicsinylésével is magyarázható az a lélektani zűrzavar, amelyben jelenteg élünk. A családok széteséséhez az elmúlt száz évben ez is hozzájárult. Mindez persze szükséges volt ahhoz, hogy széttorjjon a régi rendszer, hogy a nők végre kiléphessenek a konyhából vagy a gyerekszobából. Ma már azonban az egyenjogúság eszmeisége alapvetően elfogadott, a szellemet képtelenség visszanyomni a palackba. Ezért ki lehet mondani: léteznek bizonyos tradicionális szerepek. Az vi-

szont nem engedhető meg, hogy ezek felvállalása a nőket akadályozza a pályájuk során.

GELLÉRT KIS GÁBOR, az Országgyűlés emberi jogi bizottságának az elnöke, MSZP-s képviselő:

A mai feminizmus alatt általában azokat a mozgalmakat, törekvéseket kell érteni, amelyek a szupertechicizált országokban jelentek meg. Ezekkel nem tudok mit kezdeni. Pontosabban érteni vélem a törekvéseket, de míg a 100-120 évvel ezelőtti egyenjogúsítási küzdelmeket abszolút megalapozottnak tartom, az ezredvégi feminizmust csak valamiféle pszichotikus fejleménynek tudom tekinteni. Rendszerint olyan hölgyek sodródtak bele ezekbe a társaságokba, akiknek kielégítetlen társadalmi és személyes ambícióik vannak, egyebekről nem is beszélek. Nem találkoztam még olyan feminista nővel, legyen az amerikai, német vagy skandináv, esetleg magyar, akinek a lelkét kiegyensúlyozottnak találtam volna. A kérdéseik nem olyasfajta társadalmi indítatásból fakadnak, amelyek tényleg egy társadalmi görcs feloldására próbálnak módot és eszközt találni. Elképesztően sokféle ambíció munkái mögöttük. Csakugyan nem tudok ezzel a mai, nyugat-európai, amerikai feminizmussal mit kezdeni. Rendkívül ezoterikus társaságok és törekvések ezek, amelyek egymástól is sokban elkülönülnek, és amelyeknek nem is a férfiak iránti megvetés az igazán szembetűnő, hanem az aszociális jellegük.

Érvényes ez a magyarokra is. Három napot töltöttem el egy továbbképzésen egy nagyon értelmes asszonnyal, a NaNe Egyesület jeles aktivistájával, aki magát persze nem tartotta feministának. Számá-

FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR

ra a legfontosabb probléma, ami az emberi jogi gyakorlatban létezik, az a házasságon belüli erőszak volt. Nem vitatom azt, hogy ez valós, idővel nyilván jogilag is értelmezendő jelenség, de ha egy egyesület ki tudja, hánydrangú szándékokra épít, akkor a tárgy öncélúvá válik. Csakazértisbe fordul a dolog, amivel a társadalmi közeg nemigen tud mit kezdeni. Öntörvényű folyamattá válik valami, ami talán eredetileg elfogadható volt, s néhány asszony sajátos törekvésének kifejeződésévé alacsonyul. Na most, ezeket nem tudom támogatni se magánemberként, se a bizottság elnökeként, se parlamenti képviselőként. Azért mondtam el az iménti példát, mert ilyen jellegű problémáim vannak a jelenkori feminizmussal.

ILL. MÁRTON, a Magyar Emberi Jogvédő Központ (Mejok) igazgatója:

Örömmel látom, hogy Magyarországon az emberi jogok mind szélesebb skáláján kezdenek el dolgozni civil szervezetek, s egyre inkább hallatják a hangjukat a nemek egyenlőségéért küzdő feministák és más nőszervezetek is. A Magyar Emberi Jogvédő Központ teljes mellészélességgel kiáll a női jogok érvényesítéséért, hisz tény, hogy a társadalomban a nők sok tekintetben hátrányt szenvednek a férfakkal szemben. Ugyanakkor tudjuk, hogy minden mozgalmat lehet konszolidáltan, radikálisan, sőt szélsőségesen is képviselni. Nem kivétel a feminizmus sem. Tehát amennyiben az a cél, hogy a nők hátrányos megkülönböztetését csökkentsük, végül pedig felszámoljuk, akkor azzal messzemenően azonosulunk, de a nemek közötti gyűlölet szítására alkalmas tevékenységet a Mejok nem támogathat. Szerencsére a magyarországi feministákra, úgy tapasztaltam, nem a szélsőséges gondolkodásmód jellemző.

Munkánk során néha találkozunk olyan ügyekkel, amelyeket a nőszervezetekkel együttműködve oldhatunk meg sikeresen. Konkrét példát említve: kapcsolatba kerültünk egy kisgyermekes ukrán hölgygel, akinek részben a rendőrséggel, részben a férjével gyűlt meg a baja. Az idegenrendészeti és a jogi kérdéseket a Mejok intézte, míg a védelemre szoruló nő problémájával a NaNe Egyesület fog-

lalkozott. Ezt a munkamegosztást - hadd használjak nagy szavakat - példamutónak tartom.

Bizakodó vagyok, szerintem idehaza is meg lenne a lehetősége annak, hogy a különböző területeken működő emberi jogi szervezetek közösen lépjenek fel. Ily módon megakadályozhatnánk azoknak az ellenérzéseknek a kialakulását, amelyek a nyugati társadalmakban "keményen" élnek az úgynevezett erőszakos jogérvényesítéssel szemben. Azokra az esetekre gondolok, amikor egy nőt csak azért, mert nő, felvesznek az egyetemre, a munkahelyre, előremenetelt biztosítanak a számára. Ez az eljárás a történelmi hátrányt hivatott kiegyenlíteni, s nemcsak a nők, hanem a fekete bőrűek, vagy valamilyen más kisebbséghez tartozók körében is alkalmazzák. Az elv természetesen indokolt és helyes, viszont a tényleges megvalósítás sokszor súlyos jogsérelemhez vezet, ezúttal a férfiak, illetve a többségi társadalom tagjainak rovására. Úgy érzem, hogy például az Egyesült Államokban és Kanadában ez okozza az egyes női, vagy fekete polgárjogi mozgalmak körül érezhető igen komoly feszültséget. Magyarországon ilyesfajta ellenérzések a közvéleményben még nem figyelhetőek meg, már csak azért sem, mert a történelmi hátrány kiegyenlítésének nálunk nincs gyakorlata. Az emberi jogi szervezetek egymással szorosan együttműködve közreműködhetnek e gyakorlat kialakításában, a nyugati tapasztalatokat felhasználva pedig elejét vehetnénk annak, hogy jelentős presztízavesztést okozó bírósági perek tucatjai induljanak nők, vagy kisebbségiek ellen. Még időben vagyunk.

RAJ TAMÁS főrabbi:

Először talán a Bibliáról szólnék. Aki ismeri a Bibliát, tudja, hogy noha általában az ókorban a nők mind a politikai, mind a gazdasági életben, sőt a családban is háttérbe szorultak, a zsidó családban és társadalomban a nők igen jelentős szerepet játszottak. Bizonyítja ezt, hogy kiváló női személyiségeket ismerünk abból a korból. Prófétnőket, hadvezéreket, királynőket. A családi élettel kapcsolatban Mózesnek vannak törvényei, amelyek a korabeli szokásokkal ellentétben a nőket védelmezik, azt a célt szolgálják, hogy az

asszonyok ne legyenek kiszolgáltatottak a férjeiknek. Ránk maradt egy 2500 évvel ezelőtt készült házasságlevél, amelyben a férfi előre kötelezi magát, hogy "szakítás" esetén visszaadja a hozományt, valamint a kétszeresét annak a pénznek, amennyiért az asszonyt megvásárolta, vagyis a nőt nem küldheti el minden további nélkül a háztól.

Kétségtelen ugyanakkor, hogy a nő a zsidó vallásgyakorlatban és jogban nem rendelkezik ugyanazokkal a jogokkal, mint a férfi. És itt térnék rá a konkrét kérdésre. Azt hiszem, hogy egy családban, vagy akár egy társadalmon belül is mindenkinek megvan a maga feladata. Mert egy közösség csak úgy működhet, mint az ember testrészei: minden testrész elvégzi a maga feladatát és segíti a másikat. Ha nem így történik, akkor felborul az egészséges állapot. Ez nem jelenti azt, hogy az egyik testrész értékesebb, mint a másik, hisz egyformán szükség van mindegyikre, ki kell egészíteniük egymást. A mai társadalomban - és most nem a zsidó társadalomról, hanem általánosságban beszélek - a feminizmus sok szempontból hasznos lehet, de véleményem szerint nem szabad oda vezetnie, hogy a férfi túlzott előjogainak megszüntetése helyett azokat a nők akarják gyakorolni. Tehát amit a nők hibásnak tartanak a férfiak viselkedésben, azt nem kellene átvenniük. Ez semmiképpen se vezetne jóra. Nincs semmi bajom a feminizmussal, de inkább arra kell törekedni, hogy a férfiak előjogai megszűnjenek. Teljesen értelmetlen és szükségtelen előjogok ezek, olyanok, mint egy kinövés az ember testén. Megengedhetetlennek tartom például, hogy ugyanazért a munkáért kevesebbet fizessenek a nőknek, csak azért, mert nők. Ha egy nő valamilyen beosztásban becsületesen elvégzi a munkáját, miért kapjon kevesebbet, mint egy férfi? Nem szabad úgy kezelni a nőket, mintha mellékfoglalkozásban végeznék a munkájukat. A művész-nők, alkotónők tevékenysége is legalább olyan értékes lehet, mint a férfiaké. Egyébként pedig vannak bizonyos szakmák, szerintem a politikusi pálya is ilyen, ahol a nők ügyesebben látják el azt a feladatot, amit mi, férfiak a természetünkönél fogva kevésbé érzékenyen tudunk teljesíteni.

- ZEN -

FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR FÉRFITÉR

Bédy-Schwimmer Rózsa

Összeállította: Elekes Irén Borbála

Fotó: Schwimmer-Lloyd Coll. New York, 1937

A saját korában világszerte ismert és elismert feminista, Bédy-Schwimmer Rózsa 1877-ben született Budapesten. Édesanyja rendkívül művelt és felvilágosodott asszony, nagybátyja munkatársa annak a Berta Suttner bárónőnek, akinek "Le a fegyverekkel" című könyve elindította a pacifista mozgalmat és a békedíj alapítására

ösztönözte Alfréd Nobelt.

Énekesnő volt, mégis az újságírói pályát választotta. 1897-ben Budapesten részt vett a magántisztviselők szervezetének megalakításában. 1904-ben megszervezte a polgári radikális jellegű Feministák Egyesületét.

A nő és a társadalom (később: *A nő*) című lap szerkesztője volt 13

évig. Irodalmi tevékenységét is a nőemancipációnak szentelte. Lefordította Charlotte Perkins Gillman *A nő gazdasági helyzete* című könyvét, rendkívül sokat publikált.

Az Internacionál Woman Suffrage Alliance 1913-ban Budapesten tartott kongresszusának fő szervezője, a következő évben a szervezet sajtótitkára Londonban.

Háborúellenes, a pacifista mozgalom egyik vezetője. Lloyd George emlékirataiban szerepel, hogy a "befolyásos magyar hölgy" előbb látta meg a világháború veszedelmét, mint az angol államférfiak. Indítványára a Nemzetközi Női Kongresszus küldöttségeket mentetett a hadviselő és semleges államok kormányaihoz.

1918-ban a Károlyi-kormány svájci követe volt.

1921-ben az USA-ba költözött. Később, amikor állampolgárságért folyamodott, azért tagadták meg tőle, mert nem volt hajlandó aláírni, hogy szükség esetén fegyverrel is szolgálja új hazáját.

1937-ben világbékedíjjal tüntette ki egy olyan bizottság, amelyben Romain Rolland, Selma Lagerlöf, Einstein és Stefan Zweig is helyet foglalt.

Lapja a *Nő és a társadalom* gazdag tematikájával a társadalmi élet összes fontos kérdését tárgyalja.

Szemelvénygyűjteményünkben cikkeiből idézünk. Négy írásából válogattunk ki részleteket. Kritikus hangvételük, elszánt őszinteségük jellemző Bédy Schwimmer Rózsa - vagy ahogyan ő szerette hívni magát: Rózsa újságírói attitűdjére. Munkatársaival együtt ebben a szellemben dolgozott a folyóirat fennállásának éve alatt. A lap egésze azonban oldottabb, hiszen rovatai között megtalálhatók a könnyedebb hangvételű írások, külföldi tudósítások, egyesületi hírek is.

Időnként reagáltak az őket ért - néha egészen alpári - támadásokra. Az olyan emberek nyugalmával, akik már tisztában vannak önmagukkal. A "Magyar Alföld" című lapban megjelent durva sértéseket például nagyvonalúan, szinte kommentár nélkül tették közzé saját újságukban. Ebből is olvasható néhány bekezdés összeállításunkban.

A csaknem kilencven éves folyóirat ma is olvasmányos, érdekes, remélhetőleg ezt bizonyítják az alábbi részletek.

1907. január 1. Lévf. 1.sz.
A NŐ ÉS A TÁRSADALOM

...A modern értelemben vett magyar nőmozgalom első évtizedét befejező évbe léptünk ma.

Mozgalmunk az utolsó években óriási léptekkel sietett a célja felé. Túlhaladta az első és legnehezebb stádiumot: a semmibe se vevés korszakát. Ma egész társadalmunk megértette már, hogy a nők mozgalmát csak komolyan tárgyalhatják még az ellenségei is. ...A mi évtizedes küzdelmünk első mérföldköje ez a lap.

A magyar nőmozgalom tovább nem tengődhet az angol, német és francia feminista lapokon, amelyeket magyar szaklap hiányában járattak mostanáig mindazok, akik a mozgalom irodalma iránt is érdeklődtek.

"A nő és a társadalom" végre azt a szilárd alapot adja majd a magyar nőmozgalomnak, melyről igazságait korlátlanul hirdetheti, eszméit a maguk igazi voltában ismertetheti. Erről az alapról védekezhet a rengeteg támadás ellen, eloszlathatja a minden akciója után felbukkanó tévedéseket és rendületlenül - mert független minden külső befolyástól - vezethet gyakorlati céljainak megvalósulása felé.

Mindazt tárgyaljuk, ami a nőt mint embert, feleséget, anyát és polgárt érdekli.

...Nem magáért a nő kedvéért, hanem az általunk mindig egységesnek látott társadalmi test javára. Le akarjuk rombolni azt a szörnyű hazugságot, amely az emberiség egyik felénél a tudást: szégyennek, bűnnek, a legveszedelmesebb tudatlanságot: ártatlanságnak, a szellemi sötétséget: nőies bájnak, a természetellenesen megkínzott és elkorsosított testet: szépnek, az emberi szolidaritásnak az önző családi érdekért való feláldozását: erénynek, a társadalom iránti érdeklődést: modern hóbortnak nevezi.

1907. július 1.
A NŐ RÉSZÉNEK A TÁRSADALOM
ÁTALAKÍTÁSÁBAN

Ha mi nők rabszolgaságról, elnyomatásról beszélünk, a férfítársadalom, haragosan, gúnyosan, fájdalmasan tiltakozik megrágalmaztatása

ellen. A polcot, a piedesztált emlegetik, amelyen a nő istenként trónol magasan, a halandó férfisereg fölött. Istennő, nem: rabszolga.

De minden időben voltak igazságosan és elfogulatlanul szemlélő férfiak, akik elismerik, hogy "a tökéletes egyenjogúsítást teljesen el kellene ismerni, és egyik fél sem tarthatna a hatalomra a másikkal nagyobb igényt. A férfi és nő között ma fennálló viszony, melynél az egyik fél a másik fél ura, nem egyéb, mint a rabszolgaság egy maradványa".

A nők milliói boldogtalannak, szerencsétlennek érezték magukat a nélkül, hogy ezt elárulták volna. Egyéni bajnak tartották, amelyet szemérmes tartózkodással takartak. Mennyire áll ez: azok igazolhatják legjobban, akik valaha a nőmozgalom propagandáját olyan közönség előtt kezdték, amely először hallja ezt az elméletet.

Jogtalanság, családi elnyomatás, törvényes másodrendűség, ha általában csak a fogalmukról beszélnek olyankor, nem értik meg valamennyien, magukra nem vonatkoztatják. De ha az ember konkrétan rámutat a jogtalanságra, a családi elnyomatásra, a törvényes másodrendűségre, ha a közönséges életből vett példát emlegeti, mint a jó lírai költeményre az összes együttérzőké, úgy erre is összedobbanak a szívek, egy értelem csillámlik fel a sok lekött elmében. Bámulva látják, hogy a bajuk közös baj és testvéri megértéssel közelednek egymáshoz, akik erős családi falak által elválasztva, ellenségesen szemléltek egymást. Ez a közeledés csírája annak a széleskörű kapocsnak, amely ma a világ nőtársadalmának millióit és millióit egybeköti.

1908. augusztus 1.
POLITIKA

"Kisebb gondom is nagyobb annál" mondja ezer meg ezer magyar nő, aki előtt a választójog megszerzésének követelése felcsendül. Közömbösen elfordul a kérdéstől, önelégtelenül meglepődnek az érdeklődésnek és a munkának legparányibb körével.

Ezek az asszonyok nem érzik még, mit jelent életükben a politika. Nem fogják föl értelemmel az élet és a politika közt fennálló szoros viszonyt.

Pedig az élet a mai nőtől tolaikodóan, hangosan követel politikai tevékenységet. Az újságok minden sorából megszólal hívó szava:

...Hajdúszoboszló: egy perc! Nem: Hajdúszoboszló: örökkévalóság. Vasúti szerencsétlenség. Borzalmas pusztulás, rettenetes halál, zúzott tagok, özvegyek árvák." Csak azért, mert a politikusoknak nagyobb gondja egymás gyalázása, a pártpolitikai csipkedés, a személyes előnyök és érdekek istápolása, mint a forgalom biztonságának törvényes körülbástyázása, mint a közlekedés ember- és technikai anyagának jó karban tartása. Bele a politikába, asszonyok! Hogy a vasút tovább ne maradjon tömeg-guillotine, hanem a modern Magyarország modern eszköze legyen.

"Pozsony, nem a történelmi nevezetességek, hanem a lépfenés hús városa. Halomra elpusztulnak a gyilkos eledel "élvezői". Rettenetes sorsuk mellett eltörpül az országszerte napról-napra, ezer meg ezer esetben előforduló élelmiszerhamisítás okozta "szerencsés végű" mérgezés." Csak azért eszünk lépfenés húst, mérges anyaggal kevert kolbászt, legjobb esetben vízzel hígított tejet, korpás kenyeret, csak azért vásároljuk méregdrága áron is mindezt a mérget, mert a törvényhozó uraknak a nép egészségénél, jóléténél ezerszer fontosabb a politikai barátok számára szereshető állások lefoglalása és biztosítása.

"Szenzációk letartóztatás! Fővárosi háziúrról kisütik, hogy összes bérpalotái emberhúson szerezte. Leánykereskedő nagyban és kicsinyben. A leányok árusításából milliókra szert tett háziurat kéthavi fogházra és 600 korona bírságra ítélték. S a többi gazember nyugodtan üzheti gyalázatos mesterességét." Csak azért, mert amíg a férfiak maguk közt intézik a prostitúcióra vonatkozó törvényeket, addig szükséges a portéka szállítása, addig virulnia kell a leánykereskedelemnek.

Bele a politikába, asszonyok, ha azt akarjátok, hogy rend legyen ebben a szerencsétlen társadalomban, amelyben ma ragadozók módjára marcangoljuk egymást!

...Bármerre tekintetek, Magyarország asszonyai, pusztulást, bajt, romlást láttok! Bele a politikába, ha igaz szeretettel szerettitek hazátokat, ha azt akarjátok, hogy a civilizáció és kultúra útján haladjon társadalmi igazság és tisztaság felé!

1909. április 1.
A FÉRFIASSÁG CSÓDJE

Végig hurcolták a véres kardot az országban: háború előtt álltunk. Ennek a háborúnak a l e h e t ő s é g e , az elpocsékoltszázmilliók, a háborútól való rettegés nyílt és eltitkolt kínjai, mindaz az anyagi és erkölcsi kár, amelyet az osztrák-magyar-szerb konfliktus eddig okozott, csupán a túltengő férfiasság számlájára írandó.

A feminizmus korszakában a nőiesség meghatározása, a róla alkotott fogalmainkhoz való ragaszkodás vagy átértékelésük a nőmozgalom körül forgó vita legsűrűbben koptatott témára. Az antifeminizmus, a gazdasági változás hatása alatt valósággal a nőiesség feltésében találja utolsó eszközét a feminizmus elleni hadakozásnak. A határozott pontokat megvédeni nem tudja, őrzi tehát a "nőiesség" zavaros, meg nem határozott, egyéni felfogás szerint változó fogalmát. A nőmozgalomnak nagy mulasztása, hogy csupán a "nőiesség" természettudományi körülírásának népszerűsítésével felel erre, anélkül, hogy a maga részéről vádlólag állítaná fel a "férfiasság" zavaros, meg nem határozott, egyéni felfogás szerint változó fogalmát.

Ez a szembeállítás mutatná ugyanis legvilágosabban, milyen kevés köze van annak, amit "igaz nőiességnek" és "igazi férfi-

asságnak" nevezzük a nőiességhez és a férfiassághoz és milyen súlyos kára fajunk fejlődésének a nemi jellegű mesterséges túlfejlesztése.

Az igaz férfiasság lényegévé a bátorságot fejlesztette a társadalom. Olyan fokra emelte, hogy a természetes bátorság helyébe - amely egyébként az anyában jut legmagasabb kifejezésre - az okatlan vakmerőség, a legindokoltabb féltelmezésnek hazug palástolása lépett.

A férfinak "nem illik" félni. Nem illik még olyan háború gondolatát sem visszautasítania, amely nem a haza védelmére, nem is előnyök megszerzésére, hanem kizárólag csak a férfiakba belenevelt mesterséges bátorság demonstrálására alkalmas.

A férfiasság megköveteli, hogy kard éle elé álljanak egy-egy buta, meggondolatlan szó miatt, s a férfiasságnak ugyanaz a torzfejlődése a férfiak százezreitől megköveteli, hogy parancsszóra szüntessék meg anyáik, feleségeik, gyermekeik iránt érzett szeretetüket, munkájukban lelt kielégítésüket, az élet minden gyönyörűségéhez való ragaszkodásukat és ne érezzenek egyebet, mint bátor örömet azon, hogy hasonló bátorságú idegen férfiaktól lemészárolhatják, vagy legalább is megnyomoríthatják magukat.

Nem illik félni! De ez szerencsére csak a férfira áll. Nekünk asszonyoknak szabad embereknek lennünk, embertársaink iránt mély, meleg szánalmat éreznünk, szabad a háború rombolásaitól félnünk, szabad a civilizáció kinceit a háborútól féltetnünk. Most megértik az asszonyok mit jelent szá-mukra a választójog! A halálos rettegés megtanította őket, hogy az állam sorsát nem szabad csupán azokra bízni, akik "külső kérdéseket" látnak abban, ami a mi szívünk verését is előállítja.

Részlet a "Magyar Alföld" c. a szocdem. párt hivatalos közlönye cikkéből.

A hölgyek választójoga. Bédy-Schwimmer Rozália Kecskeméten.

Néhány foghíjas, kipuderozott mágnáshölgy, aki már minden kalandot és szerelmet átélt, összeszóvetkezett egy pár gépírókisasszonnyal, akik semmit sem éltek át, mert oly csúnyák, hogy a kutya se néz rájuk és megcsinálták a magyarországi feminista mozgalmat, témát adva minden napilap kroki-írójának, a Nagy Endre kabarének és kávéházi veseasztalok apró viccnökeinek.

...

Nem tudni, mi okból, de Kecskeméten is propagandát akarnak csinálni a feministák. A mozgalmuk öreg ágyúját, Bédy-Schwimmer Rózát küldték Kecskemétre, akinek az lesz a kötelessége, hogy a kecskeméti úriasszonyokat gyúrja meg.

Helyes, nagyon okosan teszi ezt Schwimmer kisasszony, csak szervezze a kecskeméti úrihölgyeket, akik majd zsursztrájkot, kalap bérmozgalmat és egyéb ilyen feminista komolyságot fognak elkövetni. De a szociáldemokraták ott lesznek vasárnap délután 4 órakor

a városháza nagytermében megtartott gyűlésen, nehogy valami bübájós maszlagot beadjon az idült korú apostolnő.

... De legkívánt akkor vált kellemetlenné Bédy-Schwimmer Rózát, amikor a felszólalásokra replikázott.

... elvtársaink mégis nyugodtan hallgatták és nem tépték le róla a kormánypenzen vásárolt, félvilágiasan dekoltált bársonyruhát. De azért legközelebb nem lesz tanácsos öngyógyításának Kecskemétre jönni, mert ismét kénytelen lesz eldicsekedni vele, hogy a szocialisták újból letépték a kontyát.

1910. január 1.

POLITIKAI TANULSÁG

"Ha nem a mi falunk bolondja volna, jót kacaghatnánk rajta", mondják jóérezésű falusiak, akik a futóbolond komédiáján nem tudnak elmosolyodni, mert könnyű szökik a szemükbe, a kacagató külsőségek mögött rejlő tragikum gondolatára.

Mi is kacaghatnánk politikai életünk bohócságain, ha nem tudnók milyen könny-fakasztóan tragikus sorsát a magyar nemzetnek takarja az az eszeveszett játék, amit a mi falunk bolondjai előttünk és sajnos a mi nevünkben játszanak.

Ha tudnók választani magunkban az embertés a nőt: asszonylétünkre örülhetnénk a komédiának. Mert beigazolja, hogy a férfiak egymaguk politikát nem tudnak csinálni, hogy valóságos politika, a nemzet boldogítását elősegítő törekvést csak attól a parlamenttől várhatunk, amely igazán a népet, a férfiak és a nők általános választójoga alapján képviseli.

Nyolc hónapja - s előtte majdnem ugyanannyi éve - állandó válságban élünk. Belügyeink ezalatt úgy elzüllöttek, hogy megváltoztatásukra évtizedek munkájára lesz szükség. Évtizedek és becsületes akarattal, szívvel-ésszel dolgozó emberek, férfiak és nők - munkájára.

Újév küszöbén állunk. Az emberi boldogulás nagy századának első évtizedét fogja az előttünk álló év bezárni. Kezdeté lesz-e a javulásnak, vagy tovább folyik-e majd az ország pusztítása?

Mert hogy özvív és tatárjárás okozta pusztításhoz hasonló állapotokat teremtettek az utolsó évek, azt a mindennapi élet minden jelensége ép úgy mutatja, mint a statisztikának bármely rovata. Züllés, hazugság, tettetés, úgy a közéletben, mint az annak hatása alatt álló magánéletben.

Kölcsönös megbecsülés helyett irigységet találunk a megbecsülésre egyébként érdemes emberek közt. Pizkoskező és jellemű emberekkel pedig parolázik az egész világ, ha valamelyes struccpolitikával nem létezőnek hazudhatja az erkölcsi pizkot.

A politikusok legazemberezik egy-mást, panamát, korrupciót vetnek egy-más szemére. A sértett piztolyt szegez a sértőnek, amire

lovagias hajlongások közt kiderítik, hogy a kijelentések nem a személyre, hanem tisztán a politikusra vonatkoztak, sértésről tehát szó sem lehet.

A legsiralmasabb együgyűség, a legarcátlanabb elvtelenség pártzárnyakon jutott azok közé a falak közé, amelyeken belül, mint a nemzet küldötteinek csak a kristálytisza jellemű, nyílt eszű, munkabíró embereknek volna szabad helyet foglalniok. Le is alacsonyították az Ország házat országos vására, ahol a nép bankójával fizettetik ki úri passziók, léhaságaik költségeit.

De azok is felelősek majd a történelem ítélőszéke előtt, akik "a mai politikától undorodva" visszavonultak csendes otthonukba.

Az előkelő "undorodók" sorában találjuk a nők politikai törekvéseinek legveszedelmesebb ellenségeit is. Ezek álokoskodással a finomság nevében riasztják el a nőt a politikai törekvéstől.

Sohse féltsenek bennünket az urak. Ebbe a politikába mi nem akarunk belesüllyedni, ennek a szennyjét mi is utáljuk.

Csakhogy évezredek át háziasszonyok voltunk. Ebből a mesterségből megtanultuk azt, hogy a szenny, a pizkok, a rendetlenség magától nem múlik el.

Az utolsó évek politikája a tisztogatás jelszava alatt állt. Megállapíthatjuk, hogy ezt a tisztogatást amúgy - férfiasan végezték. Úgy felforgatták a házat, hogy minden igaz, a szó nagy, tág értelmében vett háziasszonynak türelmetlenül hozzá kell látnia az igazi rendbeszedéséhez.

Az elmúlt esztendő eseményei megmutatták, hogy Magyarország asszonyai a nemzet háztartásának rendbentartásából reájuk eső részt ki akarják venni. A politikai események tanulságai hasznosak voltak. Leggyönyörűbb tanulságát Magyarország asszonyai vonták le belőle, amikor elhatározták, hogy rendre, békességre, harmóniára és tisztaságra való hajlamukat az ország szolgálatába állítják.

Ezért az egyért az ország megrontóinak tulajdonképpen sokat megbocsájthatnánk.

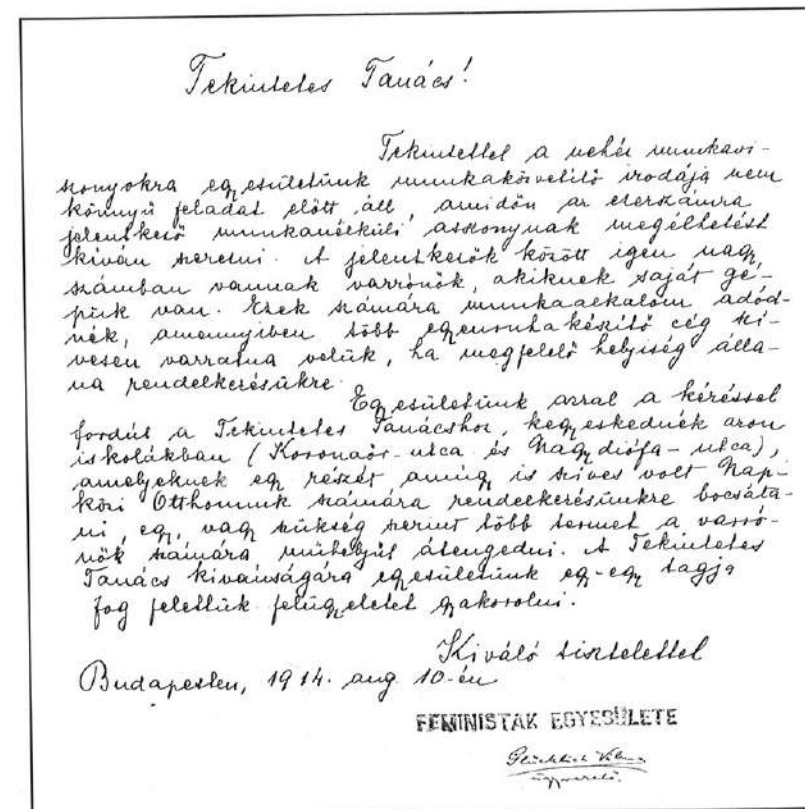
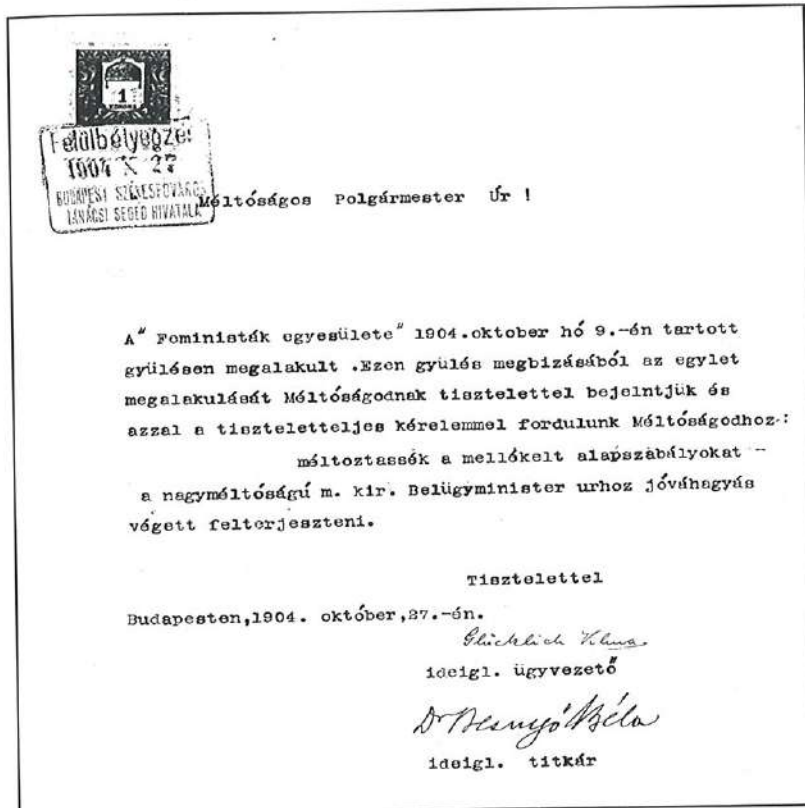
1907. január 1.

SZERKESZTŐ ÜZENETEI

B. N. dr. úrnak, Budapesten. Lapunk programját tartalmazó előfizetési felhívásunk "postai tévedés" folytán Önhöz jutott. Ere Ön azt írja nekünk, hogy feleségével igen boldogan él és mindenképpen meg akarja gátolni, hogy az asszony lapunkat olvassa, mert "...az ilyesmi megzavarhatná boldogságukat". Ön erélyesen tiltakozik ellene, hogy lapunkat a családjába csempésszük. Megnyugtatóra tehát: igazán nem magunk intézünk "postai tévedéseket", nem tudnók tehát lapunkat is, mint a felhívást, Önhöz "becsempészni". A mi részünkről tehát továbbra is nyugodtan élvezheti boldogságát. Egyebekben pedig szívből kívánjuk, hogy családi boldogsága izmosodjék meg legalább annyira, hogy még "A Nő és a társadalom" rendszeres olvasása se bolygathassa meg.

Feminista dokumentumok a századelőről

Acsády Judit

A hazai feministák mozgalmának tevékenységéről keveset lehet hallani. A mozgalom történetét a századfordulótól kezdve még nem dolgozták fel részletesen, egy-két cikktől eltekintve nem is jelenik meg róluk semmi, az iskolákban pedig nem tanítják, hogy feministák valaha is léteztek.

A vállalkozó kedvű kutatóknak pedig rengeteg feldolgozni való anyag állna rendelkezésére közkönyvtárainkban, levéltárainkban. A *Nőszemély* szerkesztősége megkezdett egy olyan kutatómunkát, amelynek célja e rég elásott történelem felelevenítése.

Az 1904-ben alakult *Feministák Egyesülete* nem csak választójogi propaganda tevékenységével vált ismertté a közvélemény előtt. Kezdeményezéseik roppant széleskörűek voltak kulturális események, vitaestek rendezésétől kezdve, újságszerkesztésen keresztül, egészen az árvaellátásig az I. Világháború ideje alatt. Sok esetben olyan szociális jellegű szolgáltatásokat hoztak létre, ami Magyarországon akkoriban még nem létezett, így például röviddel megalakulásuk után Pályaválasztási és munkaközvetítő irodát nyitottak nők számára. Ennek hatalmas jelentősége volt, hiszen a század első évtizedeiben még igen korlátozott volt azoknak a szakmáknak a száma, ahol nőket is alkalmaztak. A feministák figyelemmel kísérték a nők számára nyitott területeket, és folyamatos nyomást is gyakoroltak egyes szakmák képviselőire (pl. szakiskolák vezetőire), hogy lányokat is engedjenek a pályára. Egy 1908-as jelentésből kiderül, hogy a feministák tanácsadó irodáját évente több ezren felkeresték.

Kezdeményezéseik anyagi és erkölcsi támogatásért az Egyesület leggyakrabban a Székesfőváros Tanácsához, vagy egyenesen a Polgármester úrhoz fordult. A városi elöljáróság felvilágosultságát mi sem bizonyítja jobban, hogy az esetek majdnem mindegyikében támogatásukról biztosították a feministákat és elképzeléseik megvalósításához pénzt is adtak. Eddig egyetlen ügyirattal találkoztam, amelyben visszautasították volna a feministák kérését, és ez szexuális felvilágosítás megszervezése lett volna iskolások számára természetesen a kor szaktekintélyeivel együttműködve. Ezt erkölcsileg kifogásolták a városatyák.

Sikeresen együttműködtek azonban a feministák pedagógusokkal napközi otthonos óvoda létrehozásában, ahol önkéntes munkában a feministák is vállaltak gyermekfelügyeletet.

A háború éve alatt varrodát szerveztek munka nélkül maradt nők számára, amiről az itt közölt dokumentum is tanúskodik.

Magyarországi nőszervezetek

A rendszerváltozást követően Magyarországon sorra alakultak a nőszervezetek. Jelenleg az alábbiak létezéséről tudunk. Szívesen közlünk információt további szervezetekről, csoportokról.

Ariadne Gaia Alapítvány
Rohánszky Magda, Ruzsa Ágota
1053 Budapest, Szép u. 3. II/1. Tel.: 117-4779

Asszonyok A Tiszta Vízért
Kis Míró Ida
2641 Berkenye, Rákóczi u. 17.

Autonóm Szakszervezetek Nőtágozata
Soós Bölczy Brigitta, Kádár Zsuzsa
1068 Budapest, Benczúr u. 45. Tel.: 142-1774, 142-1775 Fax: 115-8649

EDDSZ Országos Védőnői Tágozata
Tóth Lengyel Judit
Tel.: 115-8649

Európai Rendőrnök Szervezete - Magyarországi Tágozat
Soltész Krisztina
1117 Budapest, Zsombolyai u. 4. Tel.: 182-0077, 166-7833/183 m.

Feminista Hálózat
1399 Budapest, Pf.: 701/1092 Tel.: 216-5900

Kisgazdapárt országos Női Szövetsége
Tóth Anikó
1056 Budapest, Belgrád rkp. 24. Tel.: 118-2855

Kereszténydemokrata Néppárt Nőtágozata
Szilágyiné Császár Terézia
1126 Budapest, Nagy Jenő u. 5. Tel.: 155-3367

Közéleti Roma Nők Egyesülete
Kozma Blanka
1055 Budapest, Falk Miksa u. 10. Tel.: 111-7594

Liga Szakszervezetek Nőtágozata
Mezei Katalin
1145 Budapest, Thököly út 156. Tel.: 251-0559

Magyar Demokrata Fórum Nőfóruma
Filó Katalin, Serfőző Ilona
1027 Budapest, Bem József tér 3. Tel.: 212-4601, 212-4009

Magyar Nők Lapja Egyesülete
Kormos Valéria, Monspart Éva
1026 Budapest, Nyúl u. 14. Tel.: 135-7765

Magyar Nők Szövetsége
Asbóthné Thorma Judit
1062 Budapest, Andrássy út 124. Tel.: 131-9734, 112-5071

Magyar Női Unió
Szilágyiné Császár Terézia
1126 Budapest, Nagy Jenő u. 5. Tel.: 155-3367
vagy: Filó Katalin
1027 Budapest, Bem József tér 3. Tel.: 212-4601, 212-4009

MSZOSZ Női Választmány
1068 Budapest, Dózsa György út 84/b. Tel.: 322-6237

Magyarországi Szociáldemokrata Párt Nőtágozata
György Ilona
1074 Budapest, Dohány u. 76. Tel.: 321-5400

Magyar Szocialista Párt Nőtágozata
Lendvai Ildikó
1086 Budapest, Köztársaság tér 26. Tel.: 210-0041

Magyarországi Cigány Anyák Érdekszövetsége
Zámbó Gyuláné
1077 Budapest, Király u. 75. I/2.

MONA - Magyarországi Női Alapítvány
1126 Budapest, Tátra u. 30/b. Tel.: 270-1311, 120-1115 Fax: 120-1115

Munkáspárt Nőbizottsága
1082 Budapest, Baross u. 61.
vagy: 1445 Budapest, Pf. 302. Tel.: 113-5427

Ombudsnő Programiroda
Adamik Mária
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/c. Tel.: 266-9833/308 m. Fax: 266-1008

Református Nőszövetség
Pásztor Jánosné
1146 Budapest, Hermina u. 51.

Soproni Női Klub
Dévényi Beáta, Bonisegna Ilona
9400 Sopron, Toma u. 1.

Vállalkozó Nők Egyesülete
Wagner Maya
1023 Budapest, Pasaréti út 11-13. Tel.: 212-3695

Vasas Szakszervezet Nőbizottsága
Völgyi Judit
1086 Budapest, Magdolna u. 5-7. Tel.: 113-5200

Zöld Nők
Halász Judit
1138 Budapest, Tomori u. 23. II/14. Tel.: 140-6097

NaNe!

Nők a nőkért
Együtt az erő-
szak ellen.
Telefon:
216-1670
216-5900

Segélyvonal
bántalmazott
nőknek és gye-
rekeknek.

